Data publikacji: 31-07-2019

SENAT
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
IX KADENCJA

Warszawa, dnia 29 lipca 2019 r. **Druk nr 1272**

PREZES RADY MINISTRÓW
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Pan
Stanisław KARCZEWSKI
MARSZAŁEK SENATU
RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Szanowny Panie Marszałku,

przekazuję przyjęty przez Radę Ministrów dokument:

- Informacja Rady Ministrów o realizacji w roku 2018 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Jednocześnie informuję, że Rada Ministrów upoważniła Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej do prezentowania stanowiska Rządu w tej sprawie w toku prac parlamentarnych.

Z poważaniem,

(-) Mateusz Morawiecki

INFORMACJA RADY MINISTRÓW O REALIZACJI W ROKU 2018 USTAWY Z DNIA 9 CZERWCA 2011 r. O WSPIERANIU RODZINY I SYSTEMIE PIECZY ZASTĘPCZEJ (Dz. U. z 2019 r. poz. 1111 i 924)

WARSZAWA, 2019 rok

I. Wprowadzenie.....3

II Charakterystyka systemu wspierania rodziny.....4

1. Asystent rodziny.....4

2. Placówki wsparcia dziennego.....7

3. Rodziny wspierające.....7

III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej.....8

1. Rodzinna piecza zastępcza.....12

a) Struktura.....12

b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej.....18

c) Świadczenia dla rodzin zastępczych.....19

d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej.....23

e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka.....23

2. Instytucjonalna piecza zastępcza.....24

a) Struktura.....24

b) Wydatki.....29

IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą.....30

V. Adopcja.....32

1. Ośrodki adopcyjne.....32

2. Przysposobienie krajowe.....34

3. Przysposobienie międzynarodowe.....37

VI. Niepełnosprawność w pieczy zastępczej i adopcji.....41

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2018 r......45

IX. Podsumowanie.....47

Aneks.....50

I. Wprowadzenie

Rada Ministrów corocznie przedstawia Sejmowi i Senatowi informację o realizacji ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej w roku poprzednim. Niniejsza Informacja o realizacji ustawy stanowi siódmą w kolejności analizę jej stosowania.

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2019 r. poz. 1111 i 924), zwana dalej: „ustawą" weszła w życie z dniem 1 stycznia 2012 r. Kształtuje ona sferę działań państwa wobec rodzin mających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, które mogą skutkować umieszczeniem dzieci w pieczy zastępczej.

Ustawa reguluje zagadnienia dotyczące:

1) profilaktyki środowiskowej dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych;
2) rodzinnej pieczy zastępczej;
3) instytucjonalnej pieczy zastępczej;
4) usamodzielnień pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej;
5) procedur adopcyjnych;
6) zadań administracji publicznej w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
7) zasad finansowania systemu opieki nad dzieckiem i pieczy zastępczej.

W 2018 r. w systemie wspierania rodziny i pieczy zastępczej nastąpiła zmiana w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 26 stycznia 2018 r. o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych (Dz. U. poz. 416) zwana dalej: „ustawą o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego". Przepisy tej ustawy uregulowały m. in. kwestie związane z procedurą udzielania zgody przez sąd polski, o której mowa w art. 56 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczącego jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz. Urz. UE L 2003 Nr 338 z 23.12.2003, str.1 – Dz. U. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 19, t.6, str. 243, z późn. zm.) oraz w art. 33 Konwencji o jurysdykcji, prawie właściwym, uznawaniu, wykonywaniu i współpracy w zakresie odpowiedzialności rodzicielskiej oraz środków ochrony dzieci, sporządzonej w Hadze dnia 19 października 1996 r. (Dz. U. z 2010 r. poz. 1158) na umieszczenie małoletniego w pieczy zastępczej w Rzeczypospolitej Polskiej, na podstawie orzeczenia sądu innego państwa lub innego właściwego organu tego państwa. Na mocy art. 29 ustawy o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego znowelizowano ustawę z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zmiany te sprowadzają się do rozszerzenia zakresu podmiotowego ustawy o małoletniego umieszczanego w pieczy zastępczej (rodzinnej lub instytucjonalnej) na podstawie orzeczenia zagranicznego sądu lub innego właściwego organu. Finansowanie pobytu w pieczy zastępczej wyżej wymienionych dzieci stanowi zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej realizowane przez powiat.

Kolejna zmiana w obszarze wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej była związana z wejściem w życie w 2018 r. Programu „Dobry start". Ten komponent kompleksowej i długofalowej polityki rodzinnej traktowanej przede wszystkim jako inwestycja w rodzinę, będącą fundamentem silnego państwa, opartego na kapitale ludzkim, skierowany został również do dzieci umieszczanych w pieczy zastępczej, osób przebywających w pieczy na podstawie art. 37 ust. 2 ustawy oraz osób usamodzielnianych

na podstawie tej ustawy. Świadczenie „Dobry Start" przysługuje raz w roku na dziecko uczące się w szkole, aż do ukończenia przez nie 20 lat. Dzieci niepełnosprawne, uczące się w szkole, otrzymają świadczenie do ukończenia przez nie 24 roku życia. Wsparcie z programu „Dobry Start" należy się rodzicom, opiekunom prawnym i faktycznym, rodzinom zastępczym, osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka, a także dyrektorom placówek opiekuńczo-wychowawczych i dyrektorom regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

II Charakterystyka systemu wspierania rodziny

Podstawowym narzędziem działania systemu wspierania rodziny jest praca z rodziną. Jest ona ważna od momentu przeżywania przez rodzinę pierwszych trudności oraz niezbędna wówczas, gdy w rodzinie ma miejsce poważny kryzys, zagrażający dobru dziecka. Rodzina, w wyniku podjętej z nią pracy, powinna osiągnąć zdolność prawidłowego funkcjonowania na tyle, aby bezpieczeństwo dzieci nie było zagrożone.
Praca z rodziną prowadzona jest głównie w formie usług asystenta rodziny, natomiast pomoc w opiece i wychowaniu prowadzona jest w formie:

1) placówek wsparcia dziennego;
2) rodzin wspierających.

1. Asystent rodziny

Asystent rodziny jest znaczącym elementem systemu wspierania rodziny w środowisku. Może on zostać przydzielony rodzinie przeżywającej problemy opiekuńczo-wychowawcze na wniosek pracownika socjalnego lub na mocy decyzji sądu rodzinnego. W 2018 r. zatrudnionych było ogółem 3 920 asystentów rodziny, tj. o 1,4% mniej niż w 2017 r. (3 976 asystentów), z tego 3 327 (tj. 85%) asystentów było zatrudnionych na podstawie umowy o pracę w systemie zadaniowego czasu pracy oraz 593 (tj. 15%) asystentów zatrudnionych było na podstawie umów o świadczenie usług.
Oznacza to wzrost odsetka asystentów zatrudnionych w oparciu o umowę o pracę w stosunku do 2017 r. o 3 pkt procentowe (w 2017 r. 82%) i świadczy o tym, że samorząd gminy coraz częściej korzysta z tej – tak bardzo postulowanej przez samych asystentów rodziny – formy ich zatrudnienia. Taki stan rzeczy można przypisać efektowi zmiany w 2017 r. zasad przyznawania przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotacji w ramach *Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej*, które to działania były kontynuowane także w 2018 r.

Zgodnie z danymi uzyskanymi ze sprawozdania jednorazowego dotyczącego finansowania wynagrodzeń asystentów rodziny, na zatrudnienie asystentów rodziny gminy wydały w 2018 r. ogółem 141 002 tys. zł (128 523 tys. zł w 2017 r.), co oznacza wzrost w stosunku do 2017 r. o 9,7%. Gminy z własnych środków wydatkowały na ten cel 86 593 tys. zł (68 034 tys. zł w 2017 r.), co oznacza wzrost o 22,8% w stosunku do 2017 r. Kwota ta stanowi 59,3% ogółu wydatków na ten cel w 2018 r. Wydatki z innych źródeł (m.in. dotacje z budżetu państwa, fundusze unijne) wyniosły 57 405 tys. zł, co stanowi 5% spadek w stosunku do 2017 r. (60 489 tys. zł).

W 2018 r. na dofinansowanie zatrudnienia przez gminy asystentów rodziny, w związku z realizacją ww. programu, uruchomiono środki na kwotę łączną 52,5 mln zł (62,7 mln zł w 2017 r.) w tym z dotacji celowej budżetu państwa kwotę 37,9 mln zł oraz ze środków Funduszu Pracy kwotę 14,6 mln zł. W 2018 r. dofinansowanie z budżetu państwa stanowiło 37,5% ogółu wydatków na ten cel. W 2018 r. w ramach *Programu asystent rodziny*

i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej możliwe było zatrudnienie łącznie 3 576 asystentów rodziny. Wobec przyjętej w Programie wyraźnej preferencji dla umowy o pracę, wskaźnik zatrudnienia w oparciu o tę formę zatrudnienia wzrósł, jak wcześniej wskazano, w stosunku do roku poprzedniego. Preferencja przyjęta w Programie w 2017 r. stanowiła zachętę dla gmin, bowiem wskazywała na pierwszeństwo w uzyskaniu dotacji w 2018 r. przez te gminy, które zatrudniały asystenta rodziny wyłącznie na podstawie umowy o pracę.

Tab. 1. Asystenci rodziny wg województw w latach 2015 - 2018

Województwo	Liczba asystentów rodziny w województwie					Liczba gmin w województwie	Procent gmin w województwie, w których zatrudniono asystenta rodziny			
	2015	2016	2017	2018	dynamika rok 2017 =100		2015	2016	2017	2018
Dolnośląskie	277	295	302	288	95	169	96	98	98	96
Kujawsko-pomorskie	249	249	248	246	99	144	97	99	94	95
Lubelskie	268	273	262	252	96	213	92	92	92	91
Lubuskie	135	130	134	131	98	82	99	98	96	100
Łódzkie	220	232	254	238	94	177	87	88	88	88
Małopolskie	271	301	320	309	97	182	92	96	98	96
Mazowieckie	446	453	445	459	103	314	91	95	90	89
Opolskie	86	97	97	97	100	71	93	96	96	97
Podkarpackie	225	212	216	210	97	160	94	94	96	94
Podlaskie	112	124	129	124	96	118	65	69	72	66
Pomorskie	249	242	238	242	102	123	100	100	99	98
Śląskie	355	394	408	418	102	167	89	93	93	96
Świętokrzyskie	150	149	143	138	97	102	99	99	95	92
Warmińsko-mazurskie	206	201	184	171	93	116	99	99	97	95
Wielkopolskie	349	342	385	388	101	226	95	95	96	96
Zachodniopomorskie	218	211	211	209	99	114	99	96	98	97
POLSKA	**3 816**	**3 905**	**3 976**	**3 920**	**99**	**2 478**	**93**	**94**	**94**	**93**

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2015 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Ponadto od 2017 r., w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem" (Dz. U. z 2019 r. poz. 473) zwanej dalej „ustawą „Za życiem"", asystentom rodziny przypisano nowe zadania. Ustawa „Za życiem" rozszerza zakres zadań asystenta rodziny o funkcję koordynatora w zakresie usług wsparcia oferowanego kobietom w ciąży oraz ich rodzinom, ze szczególnym uwzględnieniem kobiety w ciąży z powikłaniami lub rodzącej dziecko, u którego w prenatalnej fazie rozwoju lub w czasie porodu zdiagnozowano ciężkie i nieodwracalne upośledzenie albo nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu. Działania podejmowane przez asystenta polegają przede wszystkim na opracowaniu wspólnie z osobami zainteresowanymi katalogu możliwych do uzyskania form wsparcia oraz występowania w ich imieniu, w celu skorzystania przez nie z należnej im pomocy. Dzięki ustawie „Za życiem" asystent rodziny nabrał nowego, bardziej

uniwersalnego znaczenia w profilaktyce społecznej oferowanej już nie tylko rodzinom z dziećmi, ale także kobietom w ciąży i ich rodzinom. Na wsparcie realizacji tego zadania uruchomiono z Funduszu Pracy 14,6 mln zł. Środki te przeznaczone zostały na dofinansowanie zadania gminy w zakresie zatrudniania asystenta rodziny, dzięki czemu pula środków przekazana gminom w 2018 r. mogła być wyższa.

Ustawa przewiduje, że asystent prowadzi pracę z rodziną za zgodą danej rodziny, chyba że rodzina zostanie zobowiązana do pracy z asystentem rodziny przez sąd.

Ogółem z usług asystentów rodziny skorzystało w 2018 r. 45 483 rodzin (w 2017 r. 44 748 rodzin), co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 1,6%, w tym 6 464 rodzin (tj. 14,2%) zobowiązanych zostało do współpracy z asystentem przez sąd. W stosunku do 2017 r. oznacza to znaczny, bo o 18,2%, wzrost liczby osób, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2017 r. były to 5 469 rodziny, co stanowiło 12,2% ogółu rodzin, z którymi pracował asystent). Na tempo tego wzrostu wpływ ma m.in. wprowadzenie ustawą z dnia 18 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. poz. 406) gwarancji zapobieżenia umieszczenia dziecka w pieczy jedynie z powodu ubóstwa rodziców. Otóż użycie tego środka jest możliwe po wyczerpaniu wszystkich narzędzi wsparcia rodziny określonych w ustawie z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz w ustawie, czyli także po wykorzystaniu pracy prowadzonej przez asystenta rodziny z rodziną.

Spośród 45 483 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2018 r., dla 13 938 rodzin (co stanowi 35% ogółu, co oznacza wzrost względem 30% udziału w 2017 r.) współpraca ta zakończyła się w 2018 r., w tym w 6 485 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów (47% rodzin). Oznacza to zwiększenie efektywności o 2 pkt procentowe w stosunku do stanu z 2017 r.

Przeciętny czas pracy asystenta z rodziną w 2018 r., zgodnie z posiadaną statystyką, wynosił 17 miesięcy, co oznacza nieznaczny wzrost w stosunku do 2017 r., kiedy czas ten wynosił przeciętnie 15 miesięcy. Skomplikowana i niejednokrotnie wyjątkowo złożona sytuacja rodzin skłania podmioty organizujące pracę z rodziną do wydłużania okresu pracy asystenta rodziny. Tym samym jej efekty – wykazywane na zamieszczonym niżej wykresie – są widoczne w wielu przypadkach w kolejnym roku.

Powody zakończenia pracy z rodzinami przez asystentów rodziny w 2018 r.

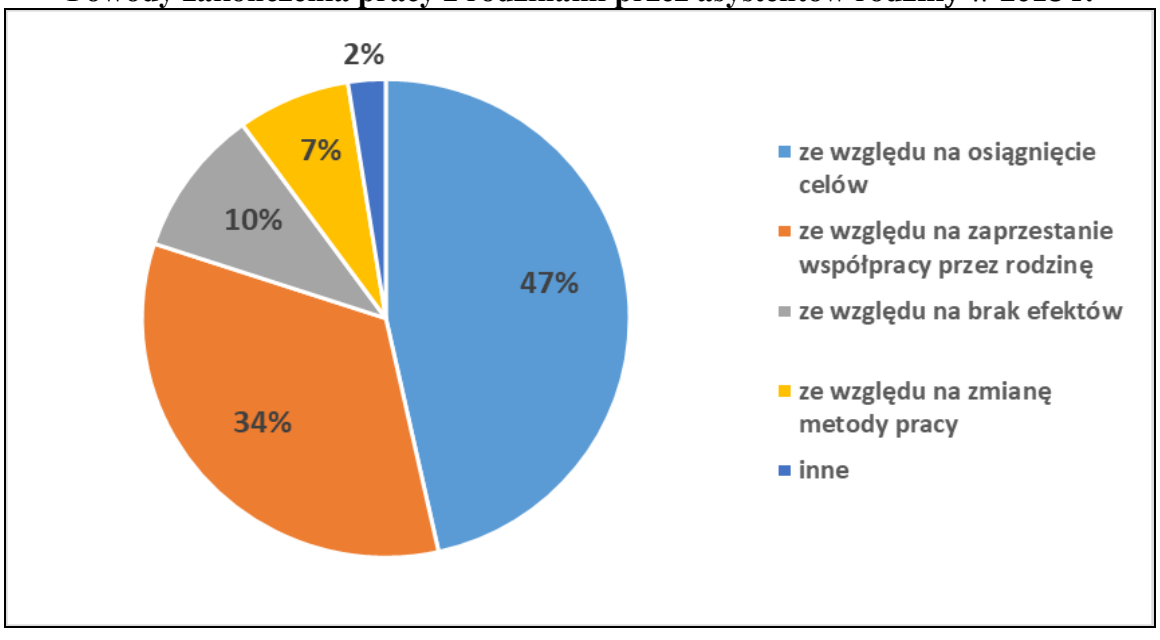

Wg stanu na ostatni dzień 2018 r. przeciętnie jeden asystent rodziny miał pod opieką 9 rodzin (w 2017 r. 9,1 rodziny).

Jedną z dróg prowadzących do wykonywania pracy asystenta rodziny jest ukończenie szkolenia na asystenta rodziny lub studiów podyplomowych. Zakres programowy takiego szkolenia został określony w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2011 r. w sprawie szkoleń na asystenta rodziny (Dz. U. poz. 1608). Programy szkoleń na asystenta rodziny są, zgodnie z ustawą, zatwierdzane przez Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej decyzją administracyjną. W 2018 r. wydano 2 decyzje zatwierdzające ww. programy.

2. Placówki wsparcia dziennego

Rodziny wychowujące dzieci w wieku szkolnym, a zwłaszcza rodziny, które mają trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w stosunku do swoich dzieci, niejednokrotnie potrzebują pomocy w zakresie organizowania dzieciom czasu wolnego, pokonywania trudności szkolnych, radzenia sobie z zaburzeniami zachowania, itp. Ważną rolę w sferze pomocy w opiece i wychowaniu pełnią placówki wsparcia dziennego. Dostęp do tego narzędzia wsparcia rodziny powinien być na tyle szeroki, aby miejsce w nim znalazły nie tylko dzieci kierowane przez ośrodki pomocy społecznej, ale także te, które przyprowadzą rodzice lub opiekunowie.

W 2018 r. na obszarze Polski działały ogółem 1 822 placówki wsparcia dziennego, co oznacza wzrost o 194 placówki w stosunku do 2017 r. (1 628). W tym 1 044 placówek prowadzonych było przez inny podmiot niż samorząd gminy.

W 2018 r. do gminnych placówek wsparcia dziennego uczęszczało 38 475 dzieci (w 2017 r. 35 253 dzieci), co oznacza wzrost o 9% liczby uczęszczających dzieci.

W 2018 r. na prowadzenie placówek wsparcia dziennego samorządy gminne wydały ogółem 195 865 tys. zł (175 479 tys. zł w 2017 r.), co oznacza wzrost o 11,6% w stosunku do 2017 r., w tym na placówki wsparcia dziennego prowadzone przez inne podmioty niż gmina – 93 270 tys. zł (88 648 tys. zł w 2017 r.).

Placówki wsparcia dziennego mogą być prowadzone w formie: opiekuńczej, specjalistycznej oraz pracy podwórkowej, realizowanej przez wychowawców - pedagogów.
W 2018 r. placówki typu opiekuńczego stanowiły 67% ogółu placówek wsparcia dziennego. Placówki specjalistyczne i pracy podwórkowej stanowiły odpowiednio 23% i 10% ogółu placówek.

Placówki wsparcia dziennego może także prowadzić samorząd powiatu. W 2018 r. działało 50 placówek wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 32 placówki prowadzone przez podmiot inny niż samorząd powiatowy. W stosunku do 2017 r. oznacza to niewielki wzrost liczby placówek ponadgminnych (w 2017 r. funkcjonowało 48 takich placówek, w tym 29 prowadzonych przez podmiot inny niż samorząd powiatowy).

Wydatki poniesione przez powiaty na funkcjonowanie ponadgminnych placówek wsparcia dziennego wyniosły w 2018 r. 9 138 tys. zł, w tym na placówki prowadzone przez inny podmiot niż powiat wydano 2 563 tys. zł (co stanowi 28% wydatków samorządu powiatowego na ten cel w 2018 r.). W kontekście kosztów odnotowano w 2018 r. spadek kosztów łącznych (w 2017 r. – 11 775 tys. zł), przy czym na placówki prowadzone przez inny podmiot niż samorząd powiatowy wydano w 2017 r. – 2 477 tys. zł.

3. Rodziny wspierające

Rodzina przeżywająca trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może, przy współpracy asystenta rodziny, zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Rodzina wspierająca jest to rodzina z bezpośredniego otoczenia dziecka, czyli np. sąsiedzi.

Rodzina wspierająca pomaga rodzinie przeżywającej trudności w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego, kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

W 2018 r. funkcjonowały 102 rodziny wspierające, co oznacza wzrost w stosunku do 2017 r. (71 rodzin).

W 2018 r. 13 rodzin wspierających prowadziło pracę nie dłużej niż 3 miesiące, 54 nie dłużej niż 12 miesięcy. W 35 przypadkach wskazano, że dłużej niż rok. W 2018 r. z pomocy rodzin wspierających korzystało 114 rodzin.

III. Charakterystyka systemu pieczy zastępczej

Oprócz działań o charakterze profilaktycznym, mających na celu stworzenie dziecku odpowiednich warunków życia w jego środowisku rodzinnym, w obszarze wsparcia rodziny prowadzone są działania na rzecz doskonalenia i rozwoju różnych form pieczy zastępczej nad dzieckiem. Piecza zastępcza powinna mieć charakter jedynie okresowy i wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, zmierzać do integracji dziecka z jego rodziną. Jednak należy podkreślić, że zdarzają się sytuacje, w których dobro dziecka wymaga utrzymywania tej formy opieki aż do pełnoletności.

Dziecko, postanowieniem sądu, może zostać umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej:

1. rodzinnej;
2. instytucjonalnej.

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2018 r. wyniosła ogółem 72 339, wobec 73 129 - w 2017 r., co oznacza spadek o 1,1%. Struktura wg form umieszczenia dzieci w pieczy rodzinnej i instytucjonalnej, zobrazowana na poniższym wykresie, potwierdza utrzymanie pożądanej przewagi formy rodzinnej nad instytucjonalną, choć ten tzw. wskaźnik deinstytucjonalizacji utrzymuje się na tym samym poziomie od 2016 r.

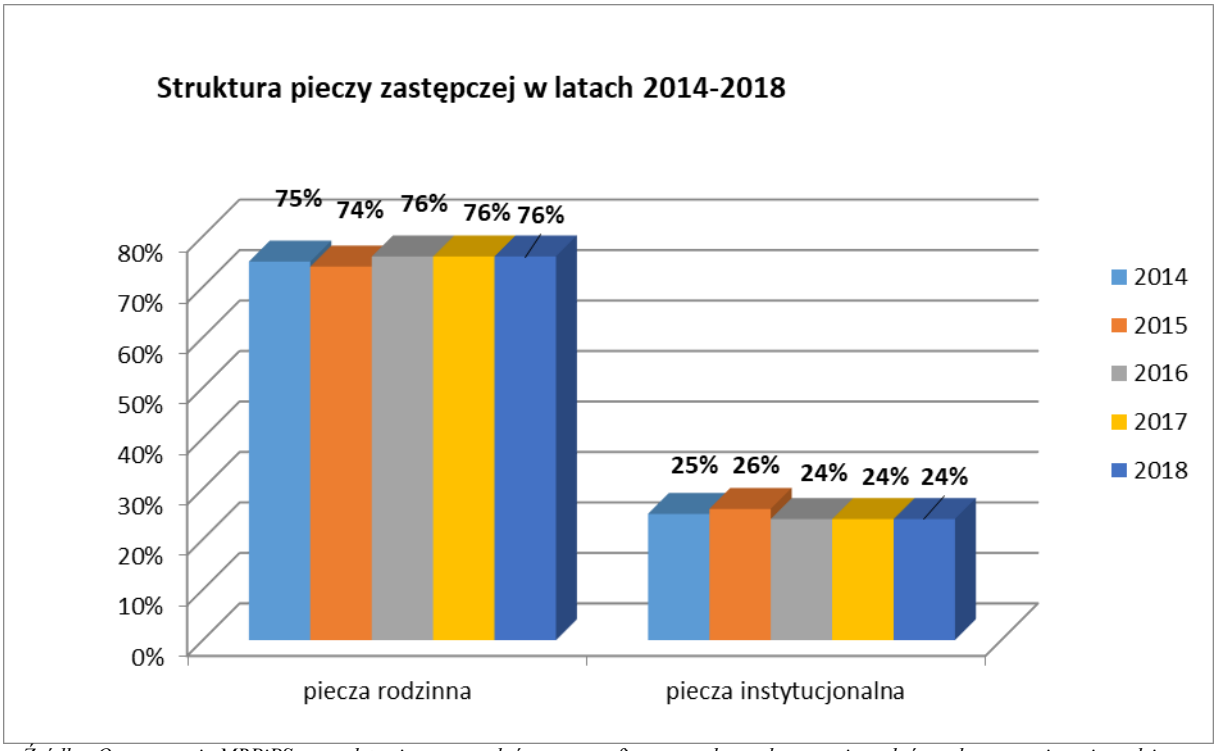

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

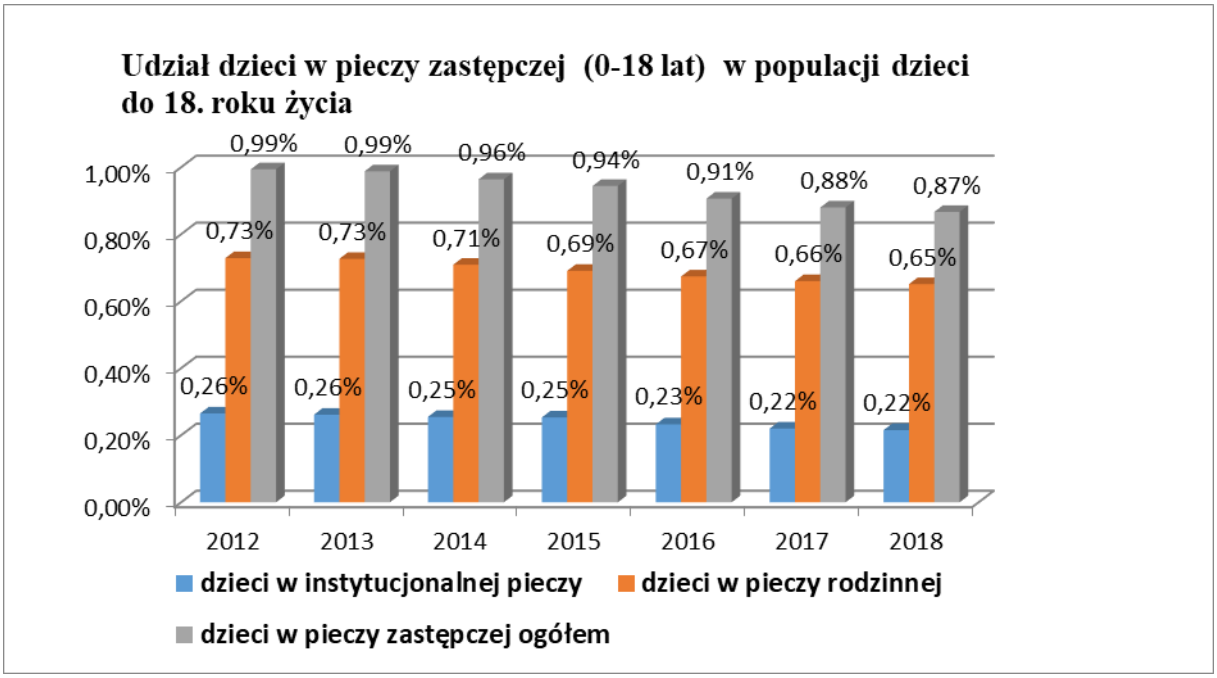

Jak wskazuje powyższy wykres następuje dalszy stopniowy spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w stosunku do populacji dzieci w przedziale do 18. roku życia. Stosownie do prezentowanego zestawienia, przygotowanego na podstawie statystyki MRPiPS i danych GUS, nastąpiło zatrzymanie wskaźnika na poziomie 0,99% w dwóch pierwszych latach obowiązywania ustawy i spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej ogółem do 0,96% w 2014 r., 0,94% w 2015 r., 0,91% w 2016 r., 0,88% w 2017 r. i 0,87% w 2018 r.

Spadek w stosunku do 2017 r. dotyczy dzieci w pieczy rodzinnej (2017 r. - 0,66%, w 2018 r. - 0,65%). Natomiast odsetek dzieci w pieczy instytucjonalnej utrzymał się na tym samym poziomie (2017 r. - 0,22%, w 2018 r. - 0,22%).

Tab. 2. Liczba dzieci w pieczy zastępczej w latach 2014 - 2018

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	Dynamika 2017=100
Ogółem:	77 348	76 503	74 757	73 129	72 339	98,92
rodzinna piecza zastępcza	57 651	56 986	56 544	55 721	55 288	99,22
instytucjonalna piecza zastępcza	19 697	19 517	18 213	17 408	17 051	97,95

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

W 2018 r. z rodzin naturalnych do rodzinnych form pieczy zastępczej skierowanych zostało 7 372 dzieci (wobec 7 688 dzieci w 2017 r.), natomiast do form instytucjonalnych 4 438 dzieci (wobec 4 562 dzieci w 2017 r.). Dane powyższe obejmują wszystkie umieszczenia z rodziny naturalnej w pieczy zastępczej w danym roku bez względu na czas przebywania w pieczy.

Poniżej przedstawiono wykresy ilustrujące napływ dzieci do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych i powroty dzieci w wieku do 18. roku z pieczy zastępczej do rodzin naturalnych w latach 2012-2018.

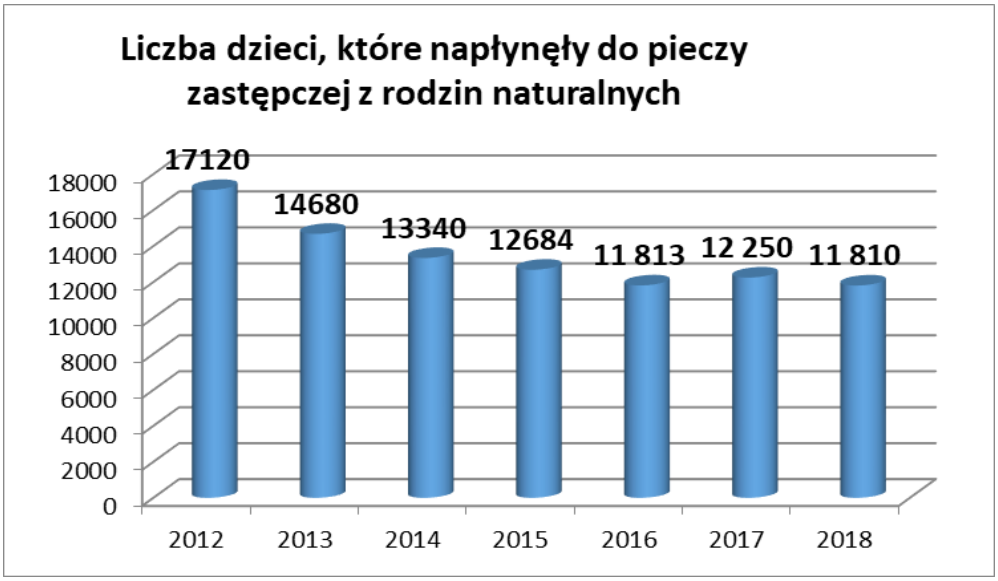

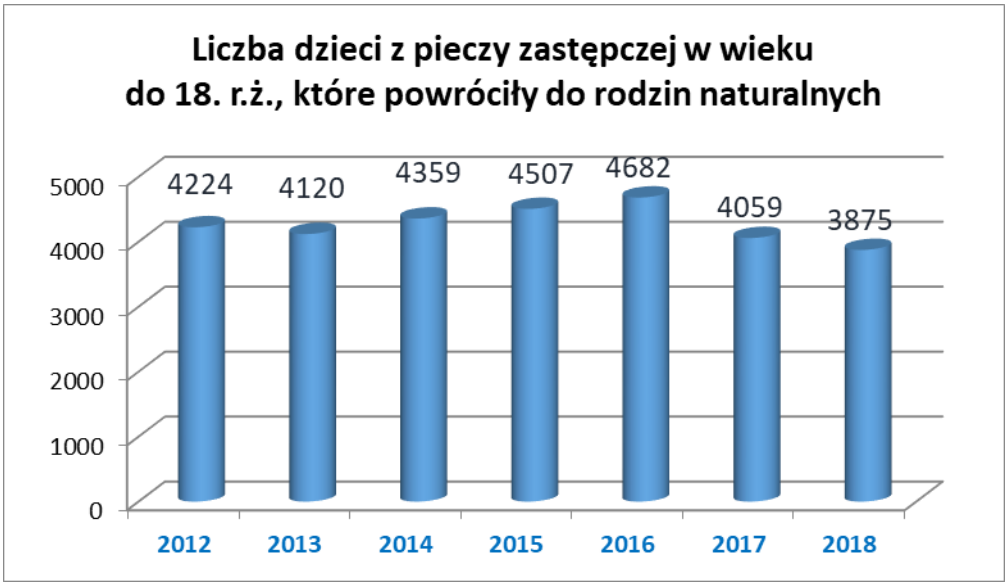

Jak prezentują ww. dane, w 2018 r. napłynęło do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych 11 810 dzieci, tj. o 440 dzieci mniej niż w roku poprzednim. W przypadku liczby dzieci, które powróciły z pieczy zastępczej do rodzin naturalnych, można zaobserwować jej spadek (o 184 dzieci) w stosunku do 2017 r.

Strukturę umieszczeń w pieczy zastępczej w 2018 r. obrazuje poniższy wykres. Warto podkreślić, że 91% ogółu dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej stanowią dzieci po raz pierwszy umieszczone w pieczy zastępczej.

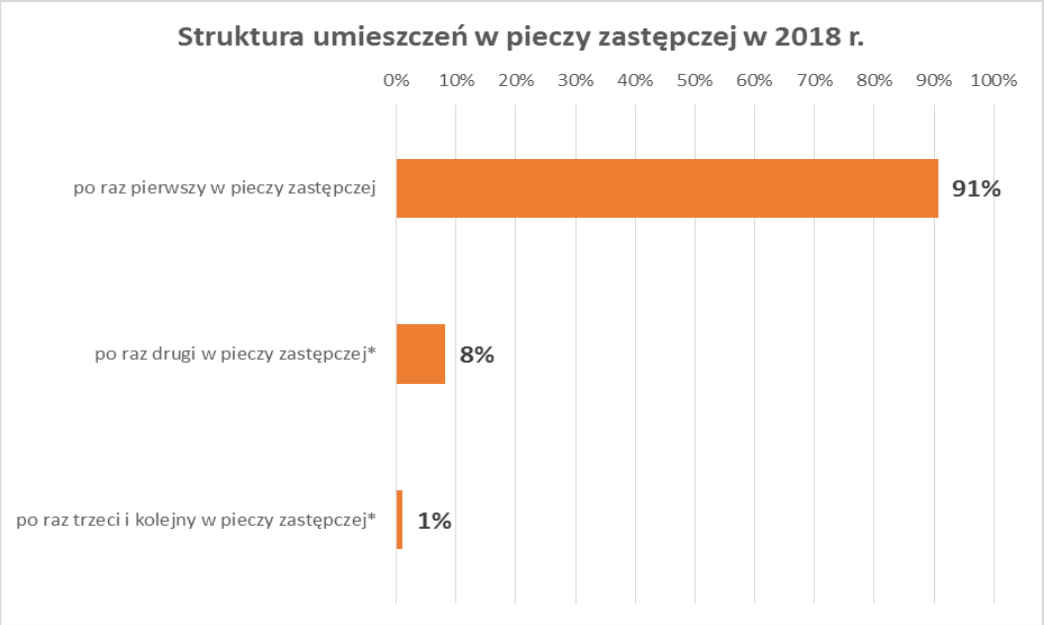

Poniższy wykres przedstawia liczbę dzieci w 2018 r. w podziale na wiek, które napłynęły z rodzin naturalnych do placówek opiekuńczo-wychowawczych z wyłączeniem placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego. W dalszym ciągu niepokoi fakt umieszczania w placówkach opiekuńczo-wychowawczych dzieci młodszych.

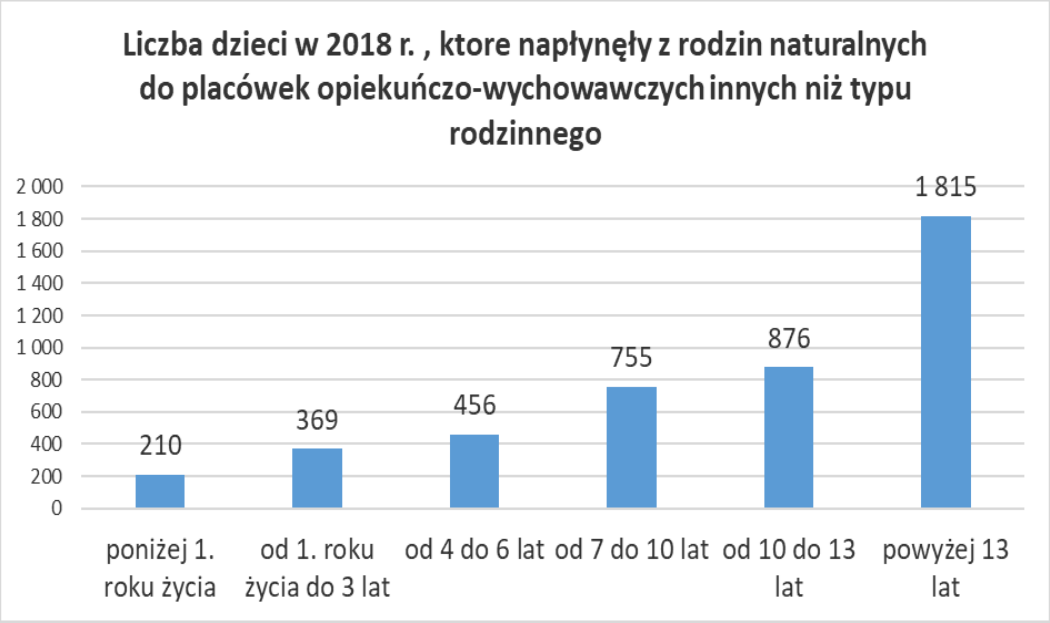

W świetle przepisów ustawy pełnoletni wychowanek pieczy zastępczej może pozostać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo placówce opiekuńczo-wychowawczej do 25. roku życia, pod warunkiem, że pobiera naukę (art. 37 ust. 2 ustawy).

Jak wskazują dane statystyczne w 2018 r. nieznacznie wzrosła liczba wychowanków pieczy zastępczej korzystających z przysługującego im prawa pozostania w pieczy, jeżeli się uczą. Zjawisko to ilustruje poniższy wykres. Wzrost ten jednak jest tak minimalny, że może on wynikać z liczby dzieci w danych grupach wiekowych, czyli w tym przypadku z liczby dzieci, które uzyskiwały w 2018 r. pełnoletność.

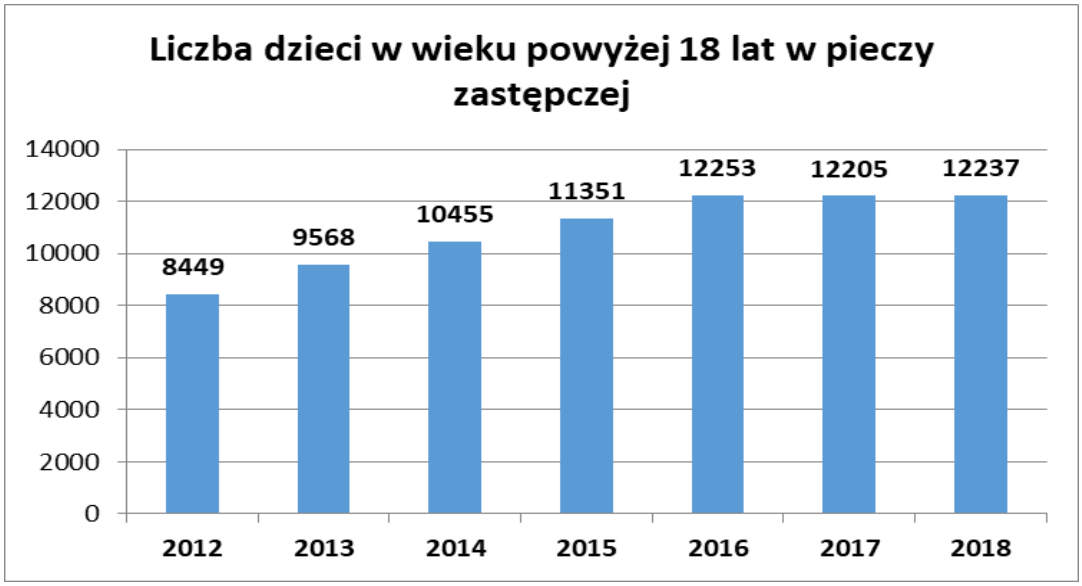

1. *Rodzinna piecza zastępcza*

a) Struktura

System rodzinnej pieczy zastępczej obrazuje poniższy schemat:

W 2018 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 55 288 dzieci umieszczonych w 37 252 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej. Oznacza to spadek liczby podmiotów o 625 w stosunku do 2017 r. (37 877 podmiotów), czyli o 1,7%.

Liczba rodzin zastępczych w 2018 r. wyniosła 36 639. Zatem zaobserwować można spadek liczby rodzin o 670, tj. o 1,8% w stosunku do 2017 r. Największy spadek w 2018 r. w stosunku do roku poprzedniego (tj. 2,3%) dotyczył liczby rodzin zastępczych niezawodowych. Natomiast liczba rodzin zastępczych zawodowych wzrosła o 1,9% w stosunku do 2017 r. Rodziny zastępcze stanowiły 98% ogólnej liczby podmiotów rodzinnej

pieczy zastępczej, a pozostałe 2%, w liczbie 613, to rodzinne domy dziecka, których liczba w stosunku do 2017 r. wzrosła aż o 8%.

Poniżej zamieszczone tabele przedstawiają liczbę rodzinnych podmiotów pieczy zastępczej oraz liczbę umieszczonych w nich dzieci w latach 2014-2018 ogółem w Polsce i w podziale na województwa.

Tab. 3. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej w latach 2014 - 2018

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	Dynamika 2017 = 100
Ogółem	39 201	38 847	38 459	37 877	37 252	98
rodziny zastępcze spokrewnione	25 071	24 785	24 459	23 995	23 544	98
rodziny zastępcze niezawodowe	11 711	11 549	11 395	11 228	10 969	98
rodziny zastępcze zawodowe	2 024	2 025	2 071	2 086	2 126	102
rodzinne domy dziecka	395	488	534	568	613	108

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Tab. 4. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw

LP.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione	Rodziny zastępcze niezawodowe	Rodziny zastępcze zawodowe	Rodzinne domy dziecka	Ogółem
1	Dolnośląskie	2 670	1 086	152	69	3 977
2	Kujawsko-pomorskie	1 327	655	118	48	2 148
3	Lubelskie	1 121	481	92	16	1 710
4	Lubuskie	862	392	93	11	1 358
5	Łódzkie	1 855	858	143	42	2 898
6	Małopolskie	1 184	608	171	22	1 985
7	Mazowieckie	2 782	1 200	162	49	4 193
8	Opolskie	605	319	48	21	993
9	Podkarpackie	717	432	94	5	1 248
10	Podlaskie	568	254	56	9	887
11	Pomorskie	1 403	649	196	110	2 358
12	Śląskie	3 245	1 557	279	83	5 164
13	Świętokrzyskie	677	277	31	14	999
14	Warmińsko-mazurskie	1 163	553	127	28	1 871
15	Wielkopolskie	1 739	1 050	245	27	3 061
16	Zachodniopomorskie	1 626	598	119	59	2 402
	RAZEM	23 544	10 969	2 126	613	37 252

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na 31 grudnia 2018 r.).

Tab. 5. Liczba dzieci w rodzinnych formach pieczy zastępczej w latach 2014 – 2018

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	Dynamika 2017 = 100
Ogółem	**57 651**	**56 986**	**56 544**	**55 721**	**55 288**	**99,2**
rodziny zastępcze spokrewnione	32 405	31 951	31 647	30 816	30 185	98,0
rodziny zastępcze niezawodowe	15 890	15 486	15 268	14 838	14 528	97,9
rodziny zastępcze zawodowe	6 773	6 371	6 270	6 355	6 572	103,4
rodzinne domy dziecka	2 583	3 178	3 359	3 712	4 003	107,8

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Tab. 6. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2017 – 2018 wg województw

Lp.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione			Rodziny zastępcze niezawodowe			Rodziny zastępcze zawodowe			Rodzinne domy dziecka			Ogółem		
		2017	2018	dynamika rok 2017= 100	2017	2018	dynamika rok 2017= 100	2017	2018	dynamika rok 2017= 100	2017	2018	dynamika rok 2017= 100	2017	2018	dynamika rok 2017= 100
1	Dolnośląskie	3 384	3 389	100	1 348	1 366	101	470	487	104	428	461	108	5 630	5 703	101
2	Kujawsko-pomorskie	1 722	1 700	99	910	855	94	333	356	107	253	289	114	3 218	3 200	99
3	Lubelskie	1 468	1 473	100	633	655	103	287	270	94	109	122	112	2 497	2 520	101
4	Lubuskie	1 132	1 096	97	527	512	97	300	323	108	87	69	79	2 046	2 000	98
5	Łódzkie	2 543	2 444	96	1 048	1 058	101	346	353	102	224	243	108	4 161	4 098	98
6	Małopolskie	1 592	1 523	96	831	809	97	400	413	103	163	154	94	2 986	2 899	97
7	Mazowieckie	3 603	3 519	98	1 636	1 567	96	511	507	99	271	318	117	6 021	5 911	98
8	Opolskie	792	760	96	422	447	106	142	145	102	118	123	104	1 474	1 475	100
9	Podkarpackie	974	927	95	627	601	96	249	261	105	24	27	113	1 874	1 816	97
10	Podlaskie	760	759	100	361	348	96	171	172	101	56	67	120	1 348	1 346	100
11	Pomorskie	1 839	1 804	98	952	895	94	559	546	98	617	729	118	3 967	3 974	100
12	Śląskie	4 193	4 080	97	2 113	2 055	97	884	988	112	572	563	98	7 762	7 686	99
13	Świętokrzyskie	865	889	103	367	359	98	106	130	123	86	75	87	1 424	1 453	102
14	Warmińsko-mazurskie	1 499	1 474	98	780	771	99	409	418	102	164	184	112	2 852	2 847	100
15	Wielkopolskie	2 311	2 283	99	1 456	1 431	98	780	769	99	131	159	121	4 678	4 642	99
16	Zachodniopomorskie	2 139	2 065	97	827	799	97	408	434	106	409	420	103	3 783	3 718	98
-	RAZEM	30 816	30 185	98	14 838	14 528	98	6 355	6 572	103	3 712	4 003	108	55 721	55 288	99

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2017 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Liczba dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej na dzień 31 grudnia 2018 r. wskazuje, że w stosunku do 2017 r., nastąpił wzrost liczby dzieci umieszczonych zarówno w rodzinach zastępczych zawodowych (o 3,4%), jaki i w rodzinnych domach dziecka (o 7,8%). Natomiast w pozostałych formach rodzinnej pieczy zastępczej (rodziny zastępcze spokrewnione i niezawodowe) nastąpił spadek liczby dzieci.

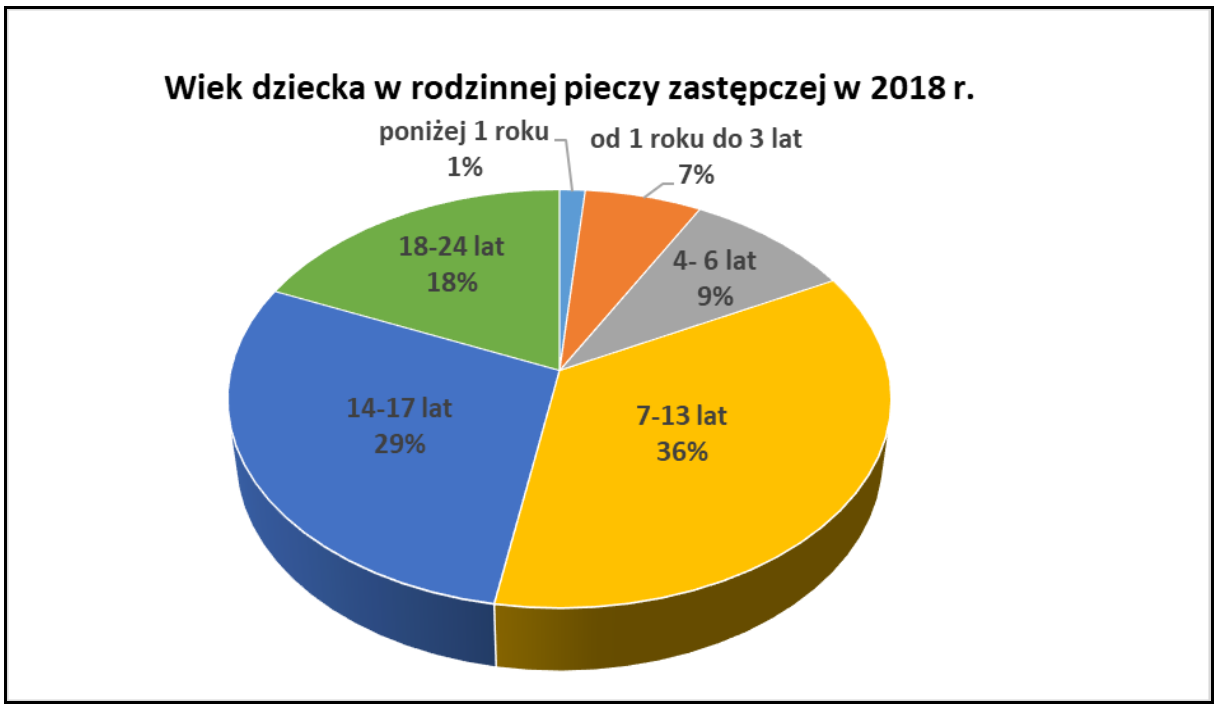

Struktura wiekowa dzieci umieszczonych w pieczy rodzinnej wskazuje, że najliczniej reprezentowana jest nadal grupa wiekowa 7–13 lat (19 601) i tu odnotować należy nieznaczny spadek w porównaniu do 2017 r. – 19 972 dzieci. Na podobnym poziomie pozostaje liczba pełnoletnich wychowanków w grupie wiekowej 18–24 lat (10 136). W 2017 r. grupa ta liczyła 10 083 osób.

Zgodnie z danymi statystycznymi w 2018 r. z rodzinnych form pieczy zastępczej do rodzin naturalnych powróciło 2 081 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 1 228 wychowanków. Liczba dzieci, które powróciły do swoich rodzin naturalnych w porównaniu z 2017 r. zmniejszyła się o 78.

W 2018 r. grupa pełnoletnich wychowanków w wieku 18–24 lata liczyła 10 136 osób. Dane statystyczne wskazują, że liczba dzieci, które po osiągnięciu pełnoletności pozostają w dotychczasowych rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka, sukcesywnie z roku na rok wzrasta.

W 2018 r. 4 218 pełnoletnich osób opuściło rodzinne formy pieczy zastępczej. Pełnoletni wychowankowie pieczy rodzinnej w 76% przypadków założyli własne gospodarstwa domowe (3 210 osoby). Wynik ten należy uznać za bardzo dobry, świadczy on o dobrym przygotowaniu do życia tych osób, które opuszczają pieczę rodzinną.

Spośród osób pełnoletnich, które opuściły rodziny zastępcze w 2018 r. do rodzin naturalnych powróciło 200 osób, natomiast spośród osób pełnoletnich, które opuściły rodzinne domy dziecka do rodzin naturalnych powróciły 22 osoby.

W rodzinnej pieczy zastępczej przebywało na koniec 2018 r. 151 małoletnich matek.

Na podstawie danych, pozyskanych ze sprawozdania jednorazowego dotyczącego deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej, zaobserwować można równocześnie spadek nowopowstałych form rodzinnej pieczy zastępczej z 1 790 w 2017 r. do 1 675 w 2018 r.,

a zatem o 6,4%. Spadek ten widoczny jest w liczbie nowopowstałych rodzin niezawodowych (w 2017 r. – 1 517, w 2018 r. – 1 409), oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego (w 2017 r. – 21, w 2018 r. – 3). Odnotowano natomiast niewielki wzrost liczby rodzin zastępczych zawodowych (w 2017 r. – 194, w 2018 r. – 199) oraz rodzinnych domów dziecka (w 2017 r. - 58, w 2018 r. - 64).

W latach 2017-2018 struktura nowopowstałych form rodzinnych prezentowała się następująco:

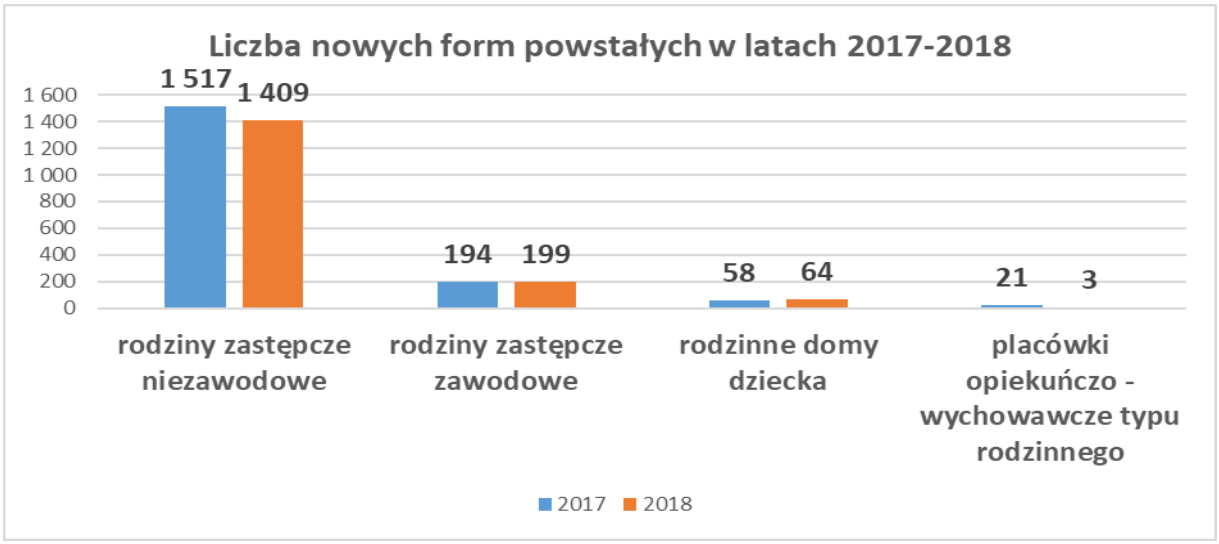

Istonym wskaźnikiem, mającym wpływ na podaż miejsc w rodzinach zastępczych i placówkach typu rodzinnego, jest liczba takich form, które nie deklarują chęci przyjęcia nowych dzieci, a w których przebywają wyłącznie wychowankowie na podstawie art. 37 ust. 2 ustawy, czyli osoby pełnoletnie, w tym legitymujące się orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, uczące się w szkole, na uczelni, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego, bądź też na kursach - w przypadku osób niepełnosprawnych.

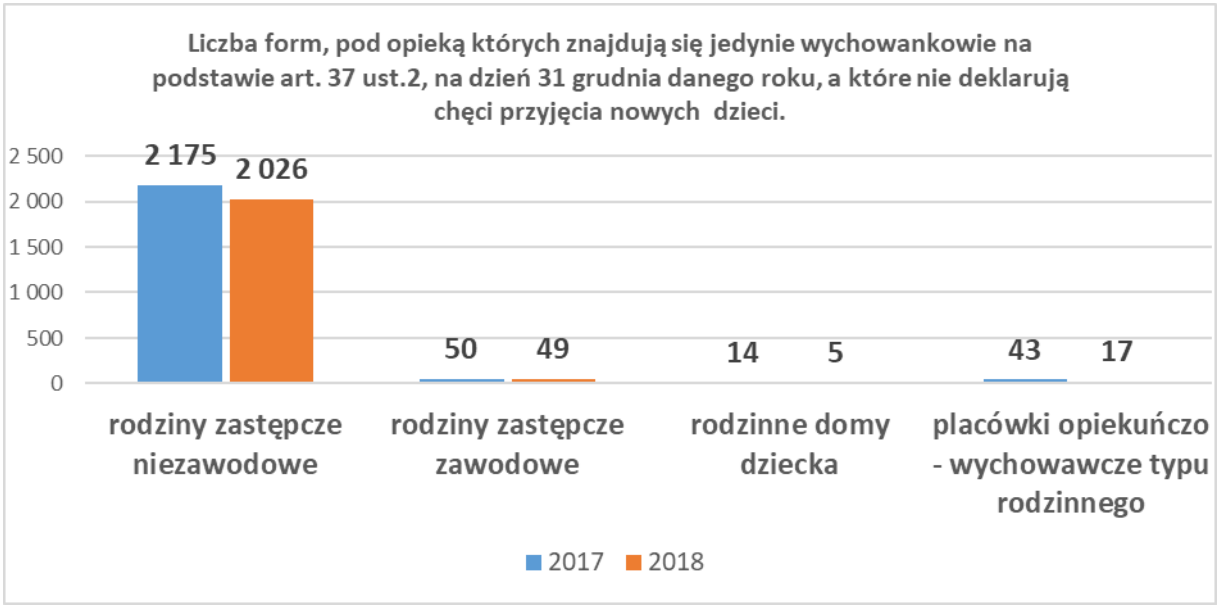

b) Wsparcie rodzin zastępczych – organizator i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

We wspieraniu rodzin zastępczych w codziennych obowiązkach najważniejszą rolę pełni *koordynator rodzinnej pieczy zastępczej,* zatrudniony przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

W 2018 r. pod opieką 1 741 koordynatorów znalazło się 27 234 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, tj. ponad 73% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej (co oznacza wzrost w stosunku do 2017 r. o 1 pkt proc.). Pozytywnie należy ocenić wzrost o 16 liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w stosunku do 2017 r. (tj. o 1%). Natomiast nadal potrzebne jest jeszcze intensywniejsze wsparcie fachowe osób prowadzących rodzinne formy pieczy zastępczej. Zatrudnienie koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej, analogicznie do zatrudnienia asystenta rodziny jest corocznie dofinansowywane z budżetu państwa. Na ten cel uruchomiono w 2018 r. łącznie kwotę ponad 27 mln zł, co umożliwiło zatrudnienie 1611 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej (w 2017 r. – 1 548 koordynatorów). W ramach kolejnej edycji *Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej* na dofinasowanie zatrudnienia koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej w 2018 r. zaproponowano powiatom zachętę w postaci preferencyjnego traktowania w 2019 r. tych jednostek, które zatrudnią koordynatora jedynie na podstawie umowy o pracę.

Liczba koordynatorów zatrudnionych w ramach wskazanego powyżej Programu na podstawie umowy o pracę wyniosła 1 473, natomiast wykonujących pracę na podstawie umowy zlecenia wyniosła 138.

W 2018 r. rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka udzielono 124 350 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to niemal 6% spadek w stosunku do 2017 r. (132 082 porad).

Tab. 7. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014-2018

Województwo	Liczba powiatów	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej					
		2014	2015	2016	2017	2018	Dynamika rok 2017 = 100
Dolnośląskie	30	100	163	164	178	183	103
Kujawsko-pomorskie	23	63	79	81	81	77	95
Lubelskie	24	46	64	70	69	71	103
Lubuskie	14	38	62	72	72	71	99
Łódzkie	24	81	109	119	110	98	89
Małopolskie	22	62	91	90	84	92	110
Mazowieckie	42	126	175	182	193	210	109
Opolskie	12	19	35	34	35	39	111
Podkarpackie	25	47	70	73	76	75	99
Podlaskie	17	31	47	44	48	50	104
Pomorskie	20	81	121	123	119	121	102
Śląskie	36	146	198	198	199	234	118
Świętokrzyskie	14	37	53	60	65	61	94
Warmińsko-mazurskie	21	58	95	95	97	97	100
Wielkopolskie	35	79	141	147	198	162	82
Zachodniopomorskie	21	78	94	91	101	100	99
Ogółem	**380**	**1 092**	**1 597**	**1 643**	**1 725**	**1 741**	**101**

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Według stanu na 31 grudnia 2018 r. w 3 powiatach nie było zatrudnionych koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Elementem wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej, jest także możliwość powołania tzw. *rodziny pomocowej*. Rodziny te sprawują funkcję w przypadku czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Nieobecność osób sprawujących funkcje rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka może być spowodowana koniecznością skorzystania z przysługującego rodzinie prawa do wypoczynku, udziałem w szkoleniach, pobytem w szpitalu lub innymi nieprzewidzianymi trudnościami czy też zdarzeniami losowymi. Funkcję rodziny pomocowej mogą pełnić inne rodziny zastępcze niezawodowe lub zawodowe, lub osoby prowadzące rodzinny dom dziecka, a także osoby przeszkolone do pełnienia tych funkcji oraz osoby i rodziny przygotowane do pełnienia funkcji rodziny przysposabiającej.

Według stanu na koniec grudnia 2018 r. liczba rodzin pomocowych wynosiła 184, natomiast w ciągu całego roku łącznie rodzin pomocowych było 672, co oznacza wzrost o 58 w stosunku do 2017 r. Z ich pomocy skorzystało 550 rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka (w 2017 r. 462 rodziny i rodzinne domy dziecka), co oznacza 19% wzrost w stosunku do roku poprzedniego. W rodzinach objętych pomocą przebywało 1 728 dzieci.

c) Świadczenia dla rodzin zastępczych

Wysokość świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dziecka w pieczy zastępczej jest zróżnicowana ze względu na to, czy jest to rodzina zastępcza spokrewniona, czy też niezawodowa, zawodowa lub rodzinny dom dziecka. Na dzieci o specjalnych potrzebach opiekuńczo-wychowawczych przysługują dodatki do świadczeń.

Dane o wydatkach na świadczenia przysługujące rodzinom zastępczym w 2018 r. zostały przedstawione w kolejnych tabelach:

Tab. 8. Wydatki na świadczenia na pokrycie kosztów utrzymania dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014 - 2018

Lp.	Rodzaj świadczenia	Wydatki (w tys. zł)					
		2014	2015	2016	2017	2018	Dynamika rok 2017 = 100
1.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w spokrewnionej rodzinie zastępczej	255 955	265 454	260 963	256 858	257 066	100
2.	Świadczenie na pokrycie kosztów utrzymania dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej lub w rodzinnym domu dziecka	291 556	301 665	299 749	298 775	309 965	104
3.	Dodatek na dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	11 808	12 235	12 608	12 934	14 045	109
4.	Dodatek na dziecko umieszczone na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich	31	16	11	10	11	112

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018.

Tab. 9. Inne świadczenia dla dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014 - 2018

Lp.	Rodzaj świadczenia	Wydatki (w tys. zł)				
		2014	2015	2016	2017	2018
1.	Świadczenie jednorazowe na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka	7 336	6 978	5 853	6 570	6 293
2.	Świadczenie jednorazowe lub okresowe na pokrycie kosztów związanych z wystąpieniem zdarzeń losowych lub innych zdarzeń mających wpływ na jakość sprawowanej opieki	1 443	1 741	1 441	1 241	1 323
3.	Dofinansowanie do wypoczynku dziecka poza miejscem zamieszkania	2 342	3 363	3 426	3 397	3 847
4.	Środki finansowe na utrzymanie lokalu mieszkalnego w budynku wielorodzinnym lub domu jednorodzinnego	10 623	13 995	15 384	15 988	17 894
5.	Świadczenie na pokrycie kosztów przeprowadzenia niezbędnego remontu	697	878	1 012	1 447	1 363
6.	Środki finansowe na pokrycie kosztów związanych z remontem lub ze zmianą lokalu	590	696	676	828	1 082
7.	Środki finansowe na pokrycie innych niezbędnych i nieprzewidzianych kosztów związanych z opieką i wychowaniem dziecka oraz funkcjonowaniem rodzinnego domu dziecka	163	312	491	521	463

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018.

W 2018 r. kontynuowano wypłatę dodatków wychowawczych oraz dodatków do zryczałtowanej kwoty. Korzystało z nich ponad 45 tys. dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej oraz 1,4 tys. dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.

W 2018 r. na realizację dodatków wychowawczych i dodatków do zryczałtowanej kwoty (wraz z kosztami obsługi) wydatkowano łącznie 281 139,9 tys. zł. Wydatki na dodatki wychowawcze wyniosły 272 950,7 tys. zł, a na dodatki do zryczałtowanej kwoty (wraz z kosztami obsługi) 8 189,2 tys. zł.

Niżej zamieszczony wykres prezentuje wydatki powiatów na tzw. świadczenia fakultatywne w latach 2016-2018. Wskazuje on, że spadek wydatków powiatów nastąpił jedynie w grupie świadczeń na pokrycie niezbędnych kosztów związanych z potrzebami przyjmowanego dziecka, kosztów przeprowadzenia remontu oraz środków na inne niezbędne i nieprzewidziane koszty. Nie zaobserwowano jednak spadku w liczbie świadczeń.

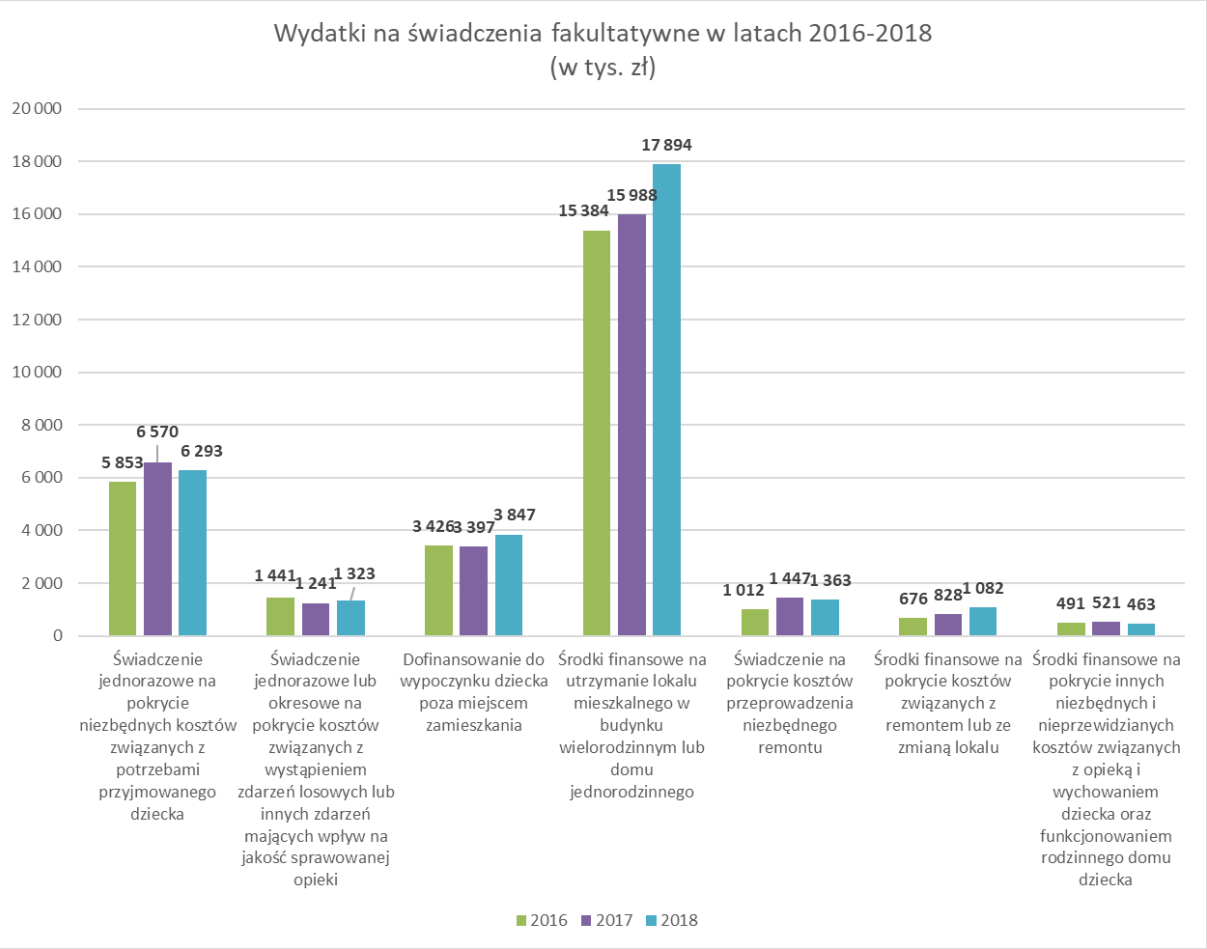

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2016 – 2018.

Tab. 10. Wydatki na wynagrodzenia rodziny zastępczej zawodowej oraz prowadzącego rodzinny dom dziecka i wydatki na ten cel w latach 2014 - 2018

Lp.	Rodzaj wynagrodzenia	Wydatki (w tys. zł)					
		2014	2015	2016	2017	2018	Dynamika rok 2017 = 100
		w tys. zł					
1.	Wynagrodzenia dla rodziny zastępczej zawodowej	66 917	68 975	71 384	73 660	78 441	106
1.1.	za pełnienie funkcji zawodowej rodziny zastępczej	43 892	45 608	48 617	51 369	56 226	109
1.1.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	385	357	291	425	501	118
1.2.	za okres pełnienia funkcji pogotowia rodzinnego	23 024	23 367	22 767	22 290	22 215	100

1.2.1	dodatek dla rodziny, w której przebywa przez okres dłuższy niż 10 dni w miesiącu kalendarzowym więcej niż troje dzieci lub co najmniej jedno dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności	1 814	1 726	1 575	1 715	2 037	119
2.	Wynagrodzenie dla osób prowadzących rodzinny dom dziecka	13 990	17 859	20 133	22 126	27 561	125
2.1	świadczenie za pełnienie funkcji rodziny pomocowej	123	289	195	75	231	309
3.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinnym domu dziecka, z tytułu:	3 955	5 484	6 371	8 269	9 929	120
3.1	umowy o pracę	282	282	381	475	678	143
3.2	umowy o świadczenie usług	3 909	5 202	6 328	8 102	9 225	114
4.	Wynagrodzenie dla zleceniobiorców oraz osób zatrudnionych w rodzinie zastępczej zawodowej lub rodzinie zastępczej niezawodowej, z tytułu:	3 086	5 221	5 381	6 598	8 311	126
4.1	umowy o pracę	29	157	204	268	492	183
4.2	umowy o świadczenie usług	3 167	5 064	5 536	6 755	8 218	122

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018.

Osoby prowadzące zawodowe rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka otrzymują za swoją pracę wynagrodzenie, które obejmuje również czas pozostawania w gotowości do świadczenia pracy. Zgodnie z ustawą osoby te mają prawo do wypoczynku od sprawowania opieki w wymiarze 30 dni kalendarzowych rocznie. Zaobserwować można ok. 6% wzrost wydatków na wynagrodzenia w rodzinach zastępczych zawodowych i 25% w rodzinnych domach dziecka. Największy wzrost wydatków z tytułu wynagrodzeń obserwuje się w wynagrodzeniach osób do pomocy w opiece nad dzieckiem i przy pracach gospodarczych (nawet o 26% w rodzinnych domach dziecka).

Biorąc pod uwagę wydatki jednostek samorządu terytorialnego poziomu powiatowego na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, łącznie z wynagrodzeniami, średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2018 r. – 1 091 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 3,7% (w 2017 r. 1052 zł) w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 2 164 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 1,4% (w 2017 r. 2 134 zł). Kwoty powyższe nie zawierają kosztów wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej m.in. kosztów organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.

Wraz z wejściem w życie ustawy, z dniem 1 stycznia 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci – mieszkańców danej gminy – według zasady: 10% kosztów pobytu dziecka w pieczy zastępczej po umieszczeniu w pierwszym roku,

30% – w drugim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej i 50% – w trzecim roku pobytu dziecka w pieczy zastępczej.

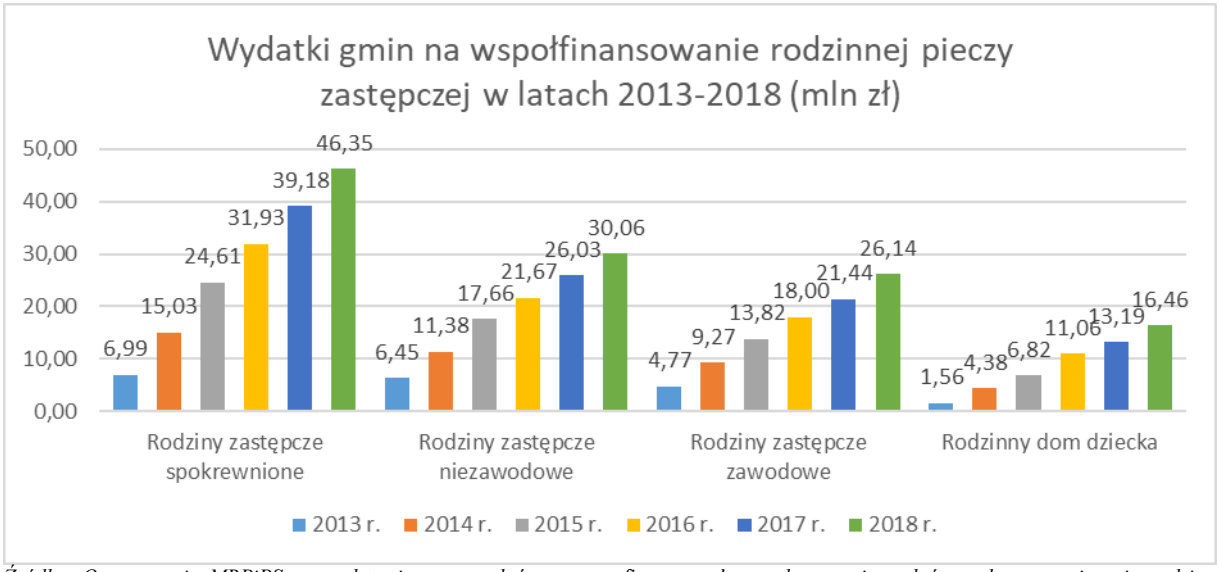

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2013 – 2018.

W 2018 r. wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej wyniosły 119 160 tys. zł i były o 19 113 tys. zł, tj. o 19% wyższe niż w 2017 r. Wkład poniesiony przez gminy stanowił 16,4% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia dla osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2018 r. (w roku 2017 – 14,1%).

d) Rekrutacja i dobór kandydatów do sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej

Rekrutacja i dobór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej dokonuje się w oparciu o procedury określone w ustawie. Jest to zadanie własne powiatu. Ustawa w art. 42 szczegółowo określa wymagania, które musi spełniać osoba, która chciałaby pełnić funkcję rodziny zastępczej. Należy jednak w tym miejscu podkreślić, że ostateczną decyzję w tej sprawie podejmuje każdorazowo sąd opiekuńczy powierzając kandydatom pieczę zastępczą nad dzieckiem.

e) Szkolenie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka

Szkolenie rodzin zastępczych stanowi jeden z istotnych elementów systemu rodzinnej pieczy zastępczej. Bez dobrego przygotowania merytorycznego i praktycznego rodziny zastępcze nie byłyby niejednokrotnie w stanie podołać trudom rodzicielstwa zastępczego. Jest ono przeprowadzane na podstawie programów szkoleniowych dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej, zatwierdzonych decyzją Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

W 2018 r. Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydał 21 decyzji zatwierdzających w sprawie szkoleń dla kandydatów do sprawowania pieczy zastępczej. W roku sprawozdawczym 2018 przeszkolono 11 303 osoby (w 2017 r. – 12 066) tj. kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, do prowadzenia rodzinnych domów dziecka lub do prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, a także

funkcjonujące rodziny zastępcze, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo - wychowawczych typu rodzinnego. Stanowi to 6,3 procentowy spadek liczby osób przeszkolonych ogółem w stosunku do 2017 r.

Spadek liczby osób przeszkolonych w stosunku do 2017 r. odnotowano w liczbie kandydatów we wszystkich kategoriach. Wzrost liczby osób przeszkolonych w stosunku do roku 2017 widoczny jest jedynie w liczbie przeszkolonych osób prowadzących rodzinne domy dziecka. Poniżej przedstawiony wykres obrazuje dokładniej to zjawisko.

Liczba osób przeszkolonych w zakresie pieczy zastępczej w latach 2017 - 2018

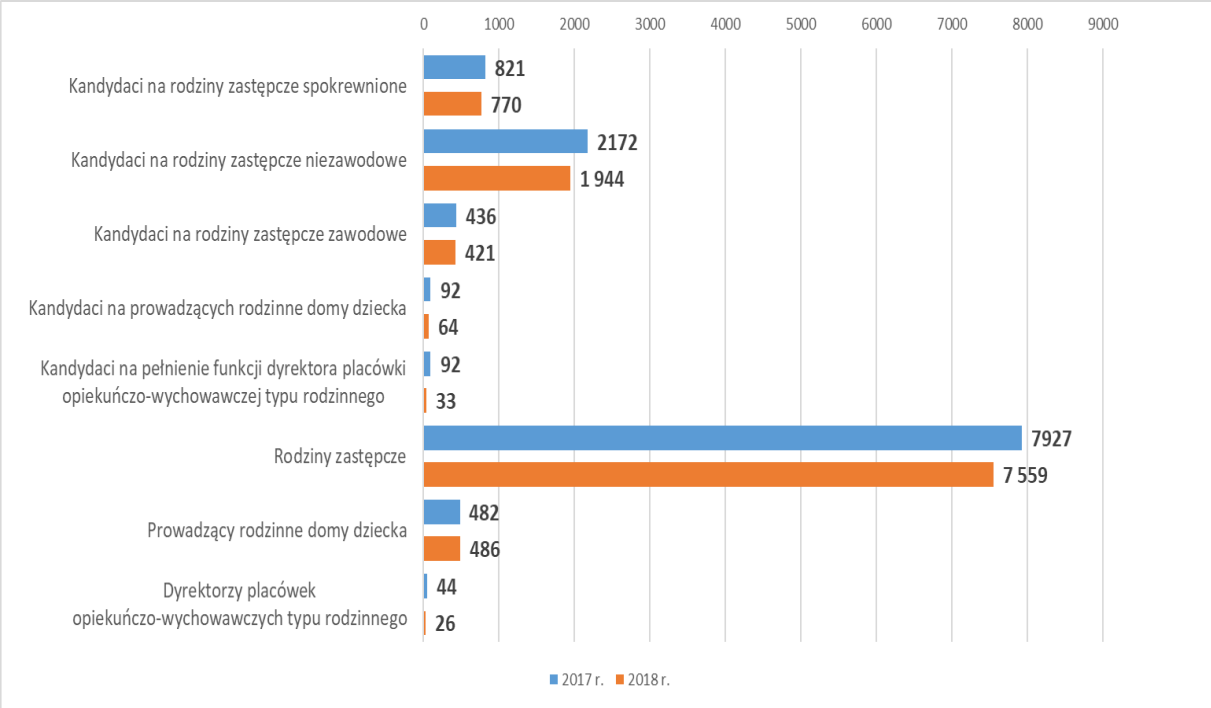

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2017 – 2018.

2. Instytucjonalna piecza zastępcza

a) Struktura

Zgodnie z przepisami ustawy placówki opiekuńczo-wychowawcze zobowiązane są zapewnić dzieciom całodobową opiekę i wychowanie. Celem działania instytucjonalnej pieczy zastępczej jest jak najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka, w sytuacji gdy nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Ustawa wyraźnie ogranicza rolę instytucji w opiece nad małoletnimi pozbawionymi opieki rodziców biologicznych - przez wskazanie terminów etapowego zmniejszania liczby wychowanków placówek i podwyższania granicy wieku dla dzieci umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Zmiany te następują etapowo, tak by samorządy terytorialne mogły się do nich odpowiednio organizacyjnie i finansowo przygotować.

W ustawie realizowane są zalecenia odnośnie do deinstytucjonalizacji, zawarte w *Ogólnoeuropejskich wytycznych dotyczących przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności,* jak również w dokumencie komplementarnym *Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej w celu przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki świadczonej na poziomie lokalnych społeczności – zestaw narzędzi*, przygotowanych przez Europejską Grupę Ekspertów ds. Przejścia od Opieki Instytucjonalnej

do Opieki Świadczonej na Poziomie Lokalnych Społeczności, działającej przy Komisji Europejskiej.

Przepisy ustawy wprowadziły znaczne ograniczenie roli placówek opiekuńczo-wychowawczych w opiece nad dzieckiem - przez regulacje pozwalające na umieszczanie w nich wyłącznie dzieci powyżej 10. roku życia. Zmiany powyższe są wprowadzane sukcesywnie w kolejnych latach tak, aby z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie był niższy niż 10 lat.

Ustawa wprowadziła okres przejściowy dochodzenia do standardu liczby dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, funkcjonujących przed dniem 1 stycznia 2012 r., tak, aby zmiany te miały charakter ewolucyjny. Placówki te od dnia 2 stycznia 2021 r. powinny uzyskać standard 14-osobowy. Obecnie liczba tych dzieci nie może być wyższa niż 30.

Na dzień 31 grudnia 2018 r. działało na terenie Polski 1 125 placówek opiekuńczo-wychowawczych, co oznacza zwiększenie liczby placówek w stosunku do 2017 r. o 19.

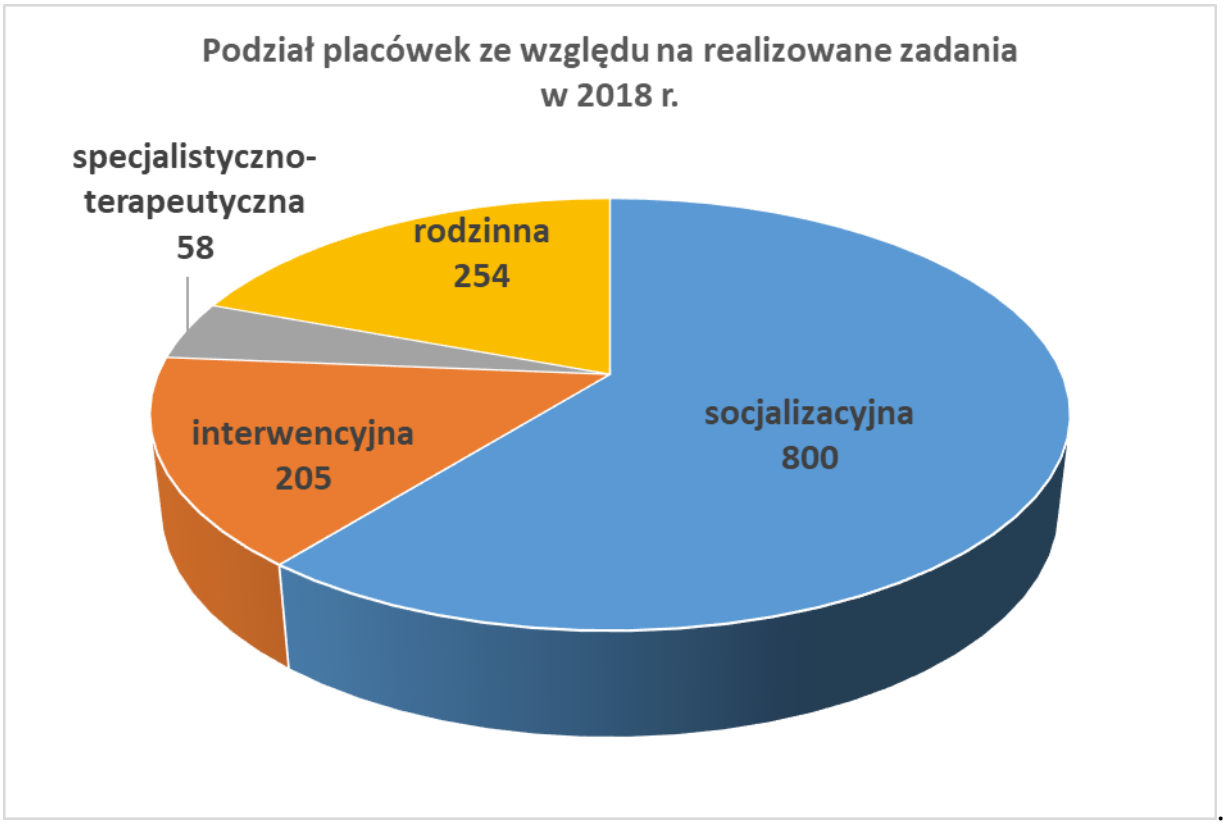

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w 2018 (stan na dzień 31 grudnia 2018 r.). Dane nie sumują się, ponieważ jedna jednostka organizacyjna może pełnić funkcje kilku placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Natomiast poniższy wykres prezentuje - co ocenić należy pozytywnie - spadek przeciętnej liczby dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

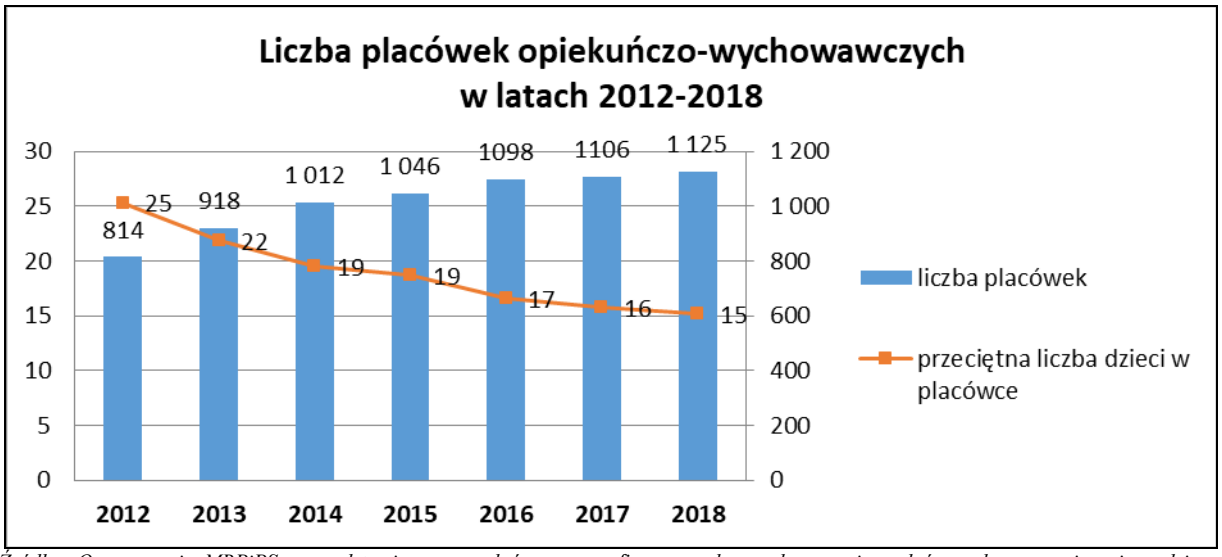

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2018.

Na dzień 31 grudnia 2018 r. w placówkach opiekuńczo-wychowawczych przebywało nadal 1 361 dzieci poniżej 7. roku życia, w tym z powodu: pobytu wraz z małoletnią matką - 107 dzieci, stanu zdrowia – 130 dzieci, pobytu ze starszym rodzeństwem – 629 dzieci, z innego ważnego powodu (art. 95 ust. 2 ustawy) – 1 101 oraz z powodu braku wolnych miejsc w pieczy rodzinnej - 339 dzieci. Pamietać jednak należy, że na koniec 2018 r. - według badania jednorazowego dotyczącego procesu deinstytucjonalizacji - było jednocześnie wolnych 1 330 miejsc w pieczy o charakterze rodzinnym. Miejsca te w wielu sytuacjach były blokowane przez samorząd powiatu na przyjęcie dzieci z własnego powiatu.

Ponadto w placówkach na dzień 31 grudnia 2018 r. przebywało 1 853 dzieci w wieku od 7 do 10 lat.

Poniższy wykres przedstawia szczegółowo wiek dzieci przebywających w instytucjonalnej pieczy zastępczej:

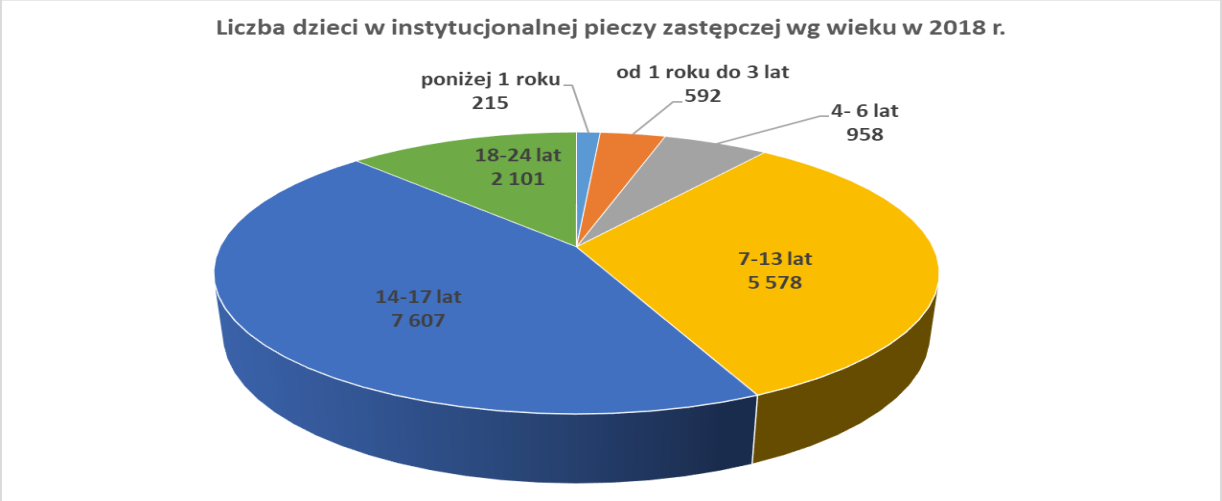

Źródło: Sprawozdanie rzeczowo- finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej (stan na dzień 31 grudnia 2018 r.).

Na 1 125 placówek opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na koniec 2018 r., 367 placówek działało na zlecenie samorządu powiatowego jako placówki niepubliczne.

Poniższe wykresy przedstawiają podział placówek opiekuńczo-wychowawczych na poszczególne typy (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne, rodzinne)

oraz porównanie liczby placówek opiekuńczo-wychowawczych różnych typów w latach 2014-2018.

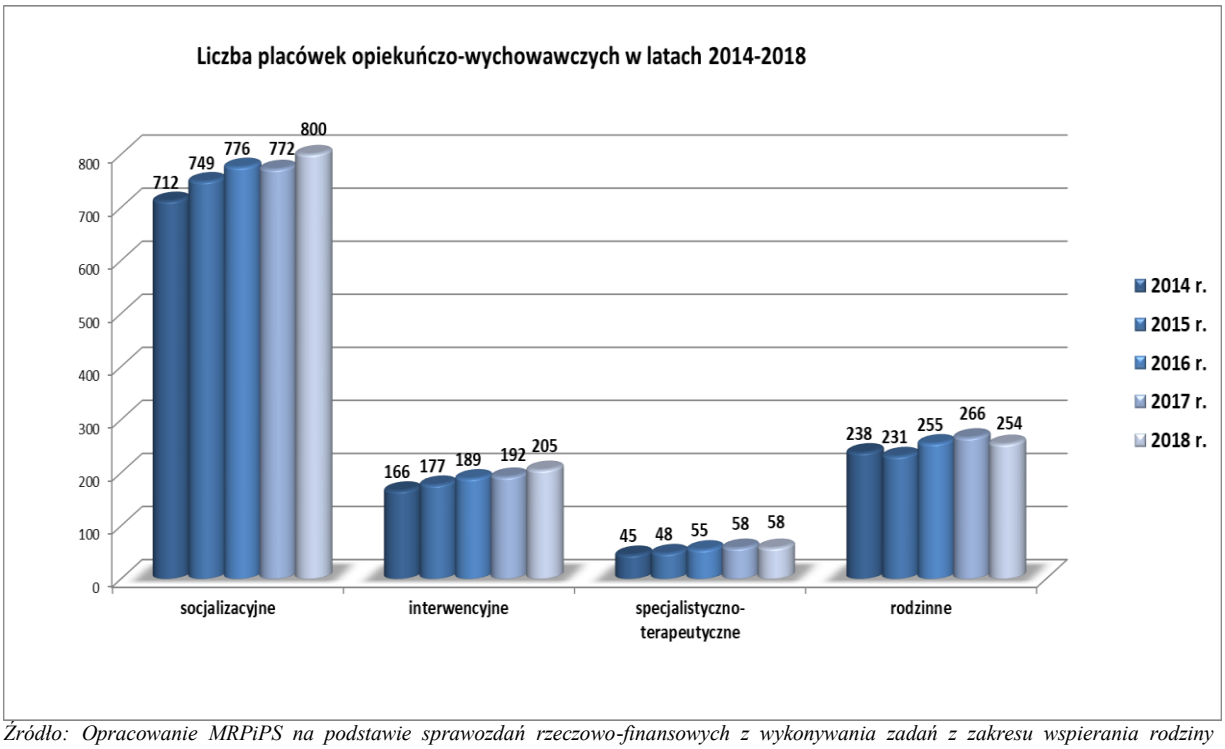

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Porównując liczbę placówek opiekuńczo-wychowawczych poszczególnych typów działających na koniec 2018 r. z końcem 2017 r., należy stwierdzić, że nadal najwięcej działa placówek socjalizacyjnych (jest ich o 3,6% więcej niż w 2017 r.). Zwiększyła się również liczba placówek interwencyjnych o 6,8%. Liczba placówek rodzinnych zmniejszyła się natomiast o 4,5%. Liczba placówek specjalistyczno-terapeutycznych pozostała na tym samym poziomie.

Na dzień 31 grudnia 2018 r. w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej (w tym także prowadzonych przez marszałków województw) przebywało łącznie 17 051 dzieci. W porównaniu z 2017 r. **było to o 356 dzieci mniej**.

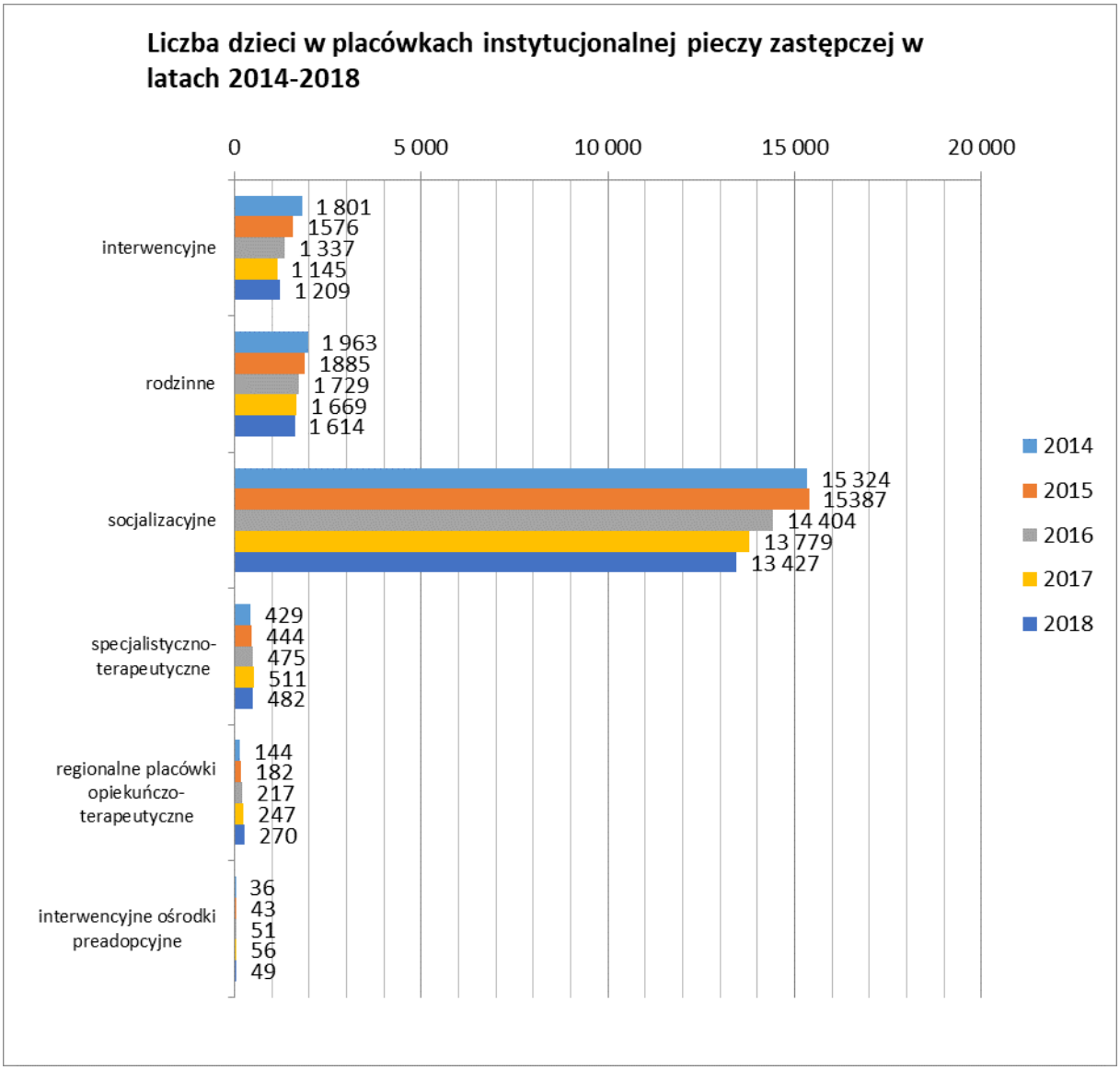

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Najwięcej dzieci przebywało w placówkach typu socjalizacyjnego (13 427 – 79% ogółu dzieci w pieczy instytucjonalnej). Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2017 r. o 352 dzieci. W placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego przebywało 1 614 dzieci (w 2017 r. – 1 669 dzieci) tj. 9% ogółu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. Liczba dzieci w tych placówkach zmniejszyła się w porównaniu z 2017 r. o 55.

W placówkach interwencyjnych przebywało 1 209 dzieci tj. 7% ogółu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej (w 2017 r. – 1 145 dzieci). Liczba dzieci w tych placówkach zwiększyła się w porównaniu z 2017 r. o 64. W 58 placówkach specjalistyczno-terapeutycznych na koniec 2018 r. przebywało 482 dzieci tj. 3% ogółu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej. W porównaniu do 2017 r. liczba ta zmniejszyła się o 29 dzieci.

W 2018 r. z instytucjonalnych form pieczy zastępczej do rodzin naturalnych powróciło 1 794 dzieci, natomiast przysposobionych zostało 354 wychowanków placówek opiekuńczo-

wychowawczych, interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych oraz regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych.

W 2018 r. grupa pełnoletnich wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej w wieku 18–24 lata liczyła 2 101 osób. W 2017 r. liczba ta wyniosła 2 122 osób.

W 2018 r. 2 464 pełnoletnich osób opuściło placówki opiekuńczo-wychowawcze, z czego 847 osób (tj. 34%) powróciło do swoich rodzin naturalnych, natomiast 1 222 osoby (tj. 50%) założyły własne gospodarstwa domowe. Fakt ten, w zestawieniu z 76% dzieci, które założyły własne gospodarstwa opuszczając rodziny zastępcze, zdaje się świadczyć o gorszym przygotowaniu do startu w dorosłość dzieci - wychowanków instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Miejsce w pieczy zastępczej znalazły również małoletnie matki z dziećmi, w tym w placówkach znajdowały się 72 małoletnie matki (dane na 31 grudnia 2018 r.).

Na dzień 31 grudnia 2018 r. w trzech działających w Polsce *interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych* (placówki dla dzieci do 1. roku życia, które wymagają specjalistycznej opieki, oraz które w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej) przebywało łącznie 49 dzieci.

W okresie sprawozdawczym działało dziesięć regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych, w tym po jednej prowadzonej przez samorząd województwa podlaskiego, pomorskiego, świętokrzyskiego, zachodniopomorskiego, dwie w województwie podkarpackim i cztery w województwie śląskim. Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne to placówki dla dzieci wymagających bardzo intensywnych oddziaływań o charakterze leczniczym i terapeutycznym. Niektóre z tych placówek mają charakter quasi leczniczy. Na koniec 2018 r. w placówkach tych przebywało łącznie 270 dzieci (w 2017 r. - 247 dzieci).

Poniższy wykres zestawia liczbę placówek instytucjonalnej pieczy zastępczej z liczbą dzieci ogółem w pieczy instytucjonalnej w latach 2012-2018.

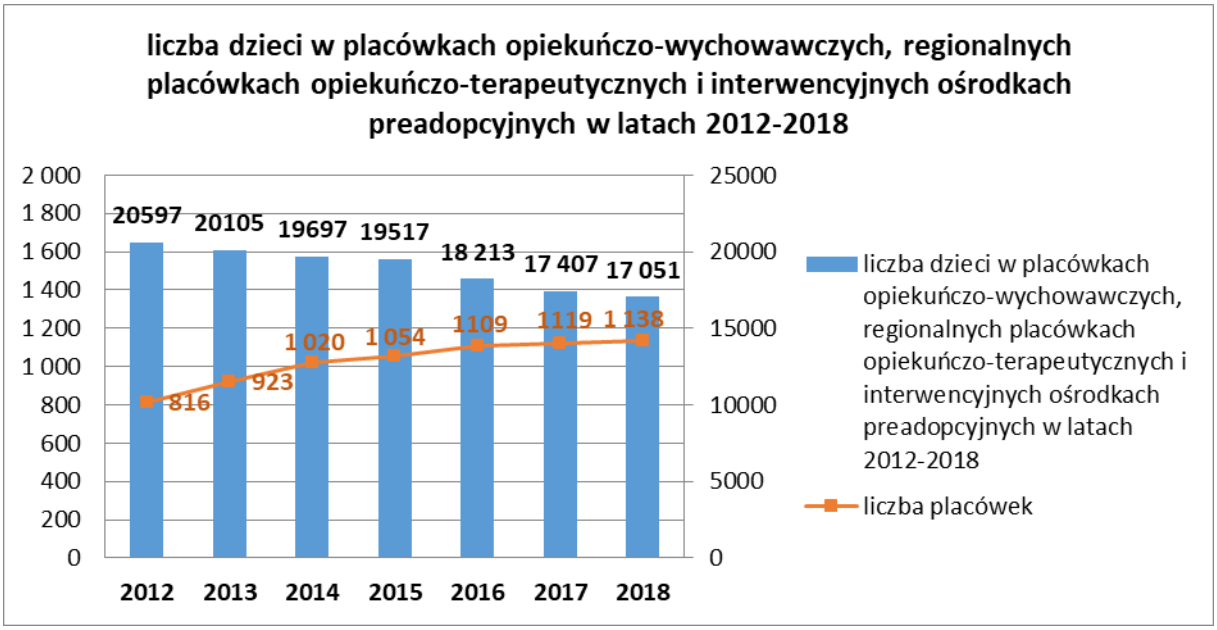

b) Wydatki

Biorąc pod uwagę wydatki powiatów, ponoszone na utrzymanie (wydatki bieżące) placówek opiekuńczo-wychowawczych (bez regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych), wynoszące łącznie ponad

972 mln zł w 2018 r., średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej wynosił w 2018 r. **4 777 zł**, a zatem był wyższy o 2,8% niż w 2017 r. (4 648 zł). Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka nie zawiera kosztów związanych z zadaniami realizowanymi przez powiatowe centra pomocy rodzinie. Dla porównania koszt utrzymania dziecka w rodzinie zastępczej zawodowej i w rodzinnym domu dziecka to **2 164 zł, czyli ok. 47% kwoty** średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej. Poniższy wykres prezentuje koszty utrzymania w różnych formach pieczy zastępczej.

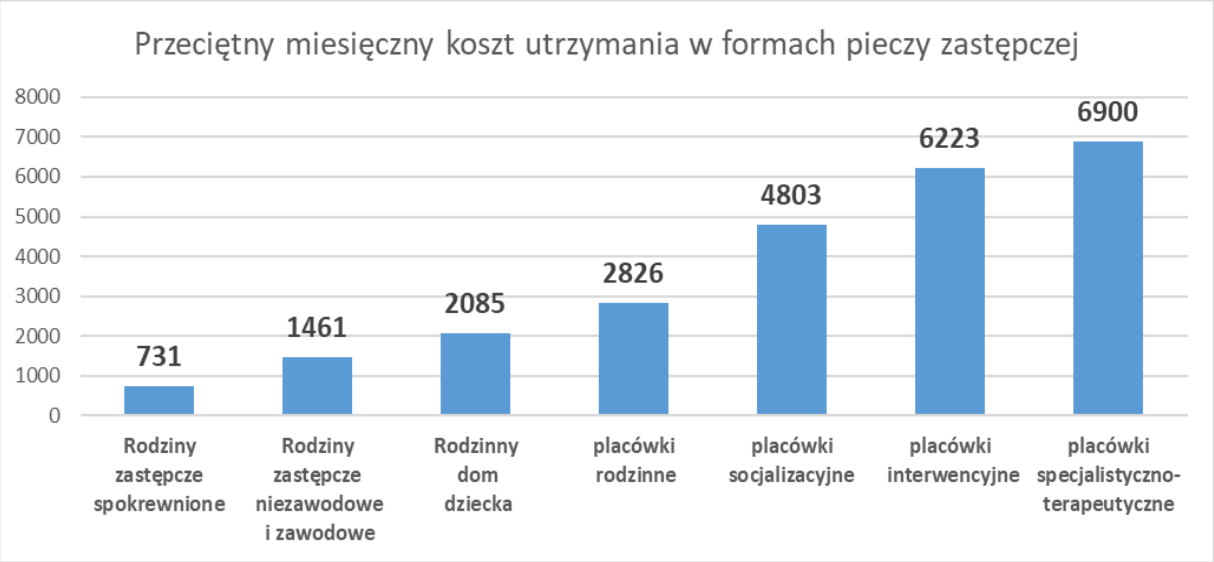

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z 2018 r.

Wydatki związane z prowadzeniem regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych wyniosły w 2018 r. odpowiednio 19,2 mln zł i 4,2 mln zł.

W 2012 r. gminy rozpoczęły współfinansowanie pobytu dzieci, które po raz pierwszy trafiły do pieczy zastępczej. W okresie sprawozdawczym 2018 r. gminy ponosiły w zależności od długości pobytu dzieci już 10%, 30% i 50% wydatków na ich pobyt w pieczy zastępczej. Wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej wyniosły w 2018 r. 155,9 mln zł, co stanowi 16% ogółu wydatków z budżetów powiatów na wydatki bieżące poniesione na rzecz instytucjonalnej pieczy zastępczej. W 2017 r. wydatki gmin związane ze współfinansowaniem pobytu dzieci w instytucjonalnej pieczy zastęczej wyniosły 137,8 mln zł, co stanowiło 13,9% ogółu wydatków poniesionych na rzecz instytucjonalnej pieczy zastępczej.

IV. Sytuacja osób pełnoletnich opuszczających pieczę zastępczą

Osobie opuszczającej, po osiągnięciu pełnoletności, rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną przysługuje pomoc na usamodzielnienie.

W ustawie wyróżniono następujące formy pomocy dla ww. kategorii osób:

1) pomoc na:
   a) kontynuowanie nauki,
   b) usamodzielnienie,
   c) zagospodarowanie;

2) pomoc w uzyskaniu:
   a) odpowiednich warunków mieszkaniowych,
   b) zatrudnienia;
3) pomoc prawna i psychologiczna.

Pomoc ta może mieć charakter pieniężny (przyznanie świadczenia pieniężnego) lub niepieniężny (pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie, w tym również formie rzeczowej, pomoc prawna i psychologiczna). Dodatkowo, formą pomocy dla osób usamodzielnianych zapewnianą przez powiat jest udzielanie wsparcia w procesie usamodzielnienia.

W 2018 r. udzielono łącznie 153 913 świadczeń dla osób pełnoletnich. Liczba ta nie obejmuje pomocy prawnej i psychologicznej. Zatem liczba świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych) przyznanych w 2018 r. osobom usamodzielniającym się spadła w stosunku do 2017 r. o 7,9% (167 tys. świadczeń).

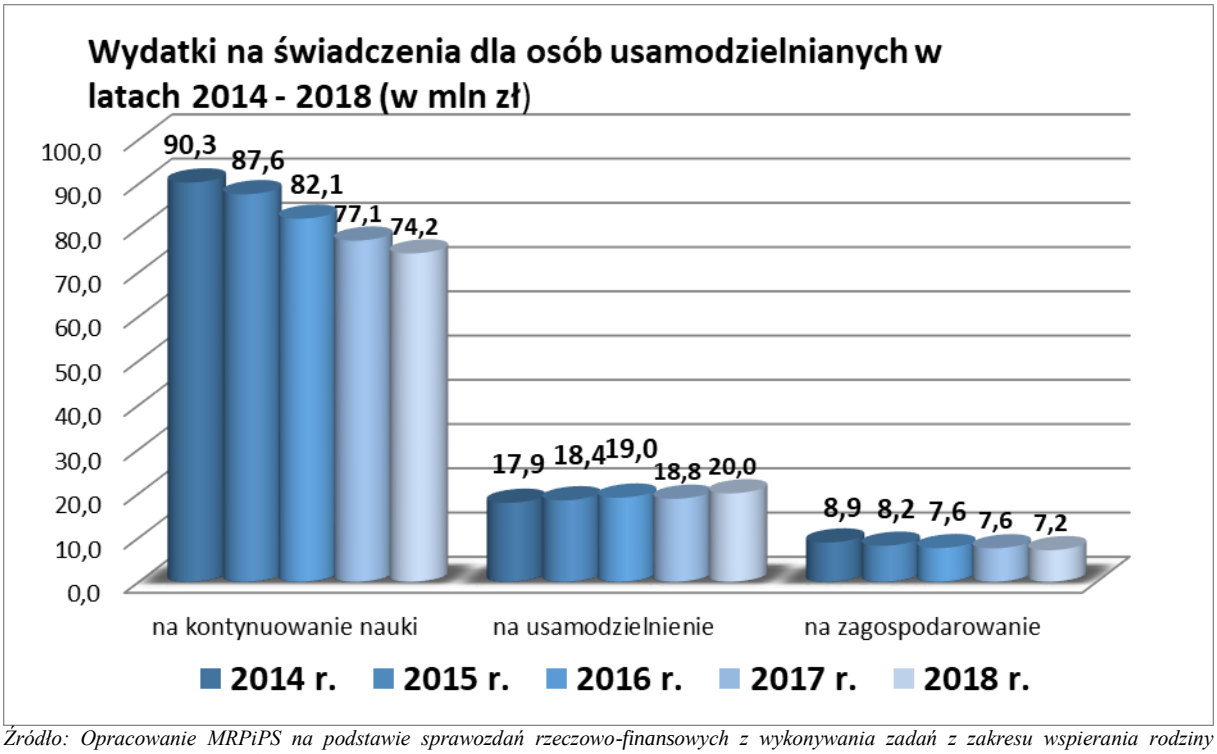

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2018.

Biorąc pod uwagę uśrednioną dla 2018 r. liczbę wychowanków w wieku 18-24 lata opuszczających pieczę zastępczą, przeciętna wartość wsparcia dla wychowanka z tytułu kontynuowania nauki wyniosła 5 840 zł rocznie. Wartość ta dla 2017 r. wyniosła 6 041 zł, co oznacza spadek o 3,3% do roku poprzedniego.

Analiza wydatków i liczby świadczeń na usamodzielnienie i zagospodarowanie wskazuje na wzrost wartości przeciętnego świadczenia w przypadku usamodzielnienia z 4 733 zł w 2017 r. do 4 997 zł w 2018 r. (wzrost o 5,6%), natomiast w przypadku świadczenia na zagospodarowanie spadek z 2 227 zł w 2017 r. do 2 107 zł w 2018 r. (spadek o 5,4%).

Po analizie danych w liczbach bezwzględnych można zaobserwować spadek liczby świadczeń udzielanych osobom usamodzielniającym się na kontynuowanie nauki, na zagospodarowanie, liczby przypadków pomocy w uzyskaniu zatrudnienia oraz liczby przypadków pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Odnotowano jednocześnie nieznaczny wzrost liczby świadczeń na usamodzielnienie.

Zamieszczony poniżej wykres podsumowuje w statystycznej formie efekty procesu usamodzielnienia. Wydaje się, że z punktu widzenia trwałego efektu społecznego, świadectwem jakości pieczy zastępczej jest przygotowanie wychowanka do dorosłego życia. Jednym z takich elementów, oprócz budowania systemu wartości, jest umiejętność wejścia w role społeczne w życiu dorosłym i uzyskanie samodzielności. Jak wynika z danych statystycznych z roku na rok zwiększa się liczba wychowanków, którzy zakładają własne gospodarstwa domowe.

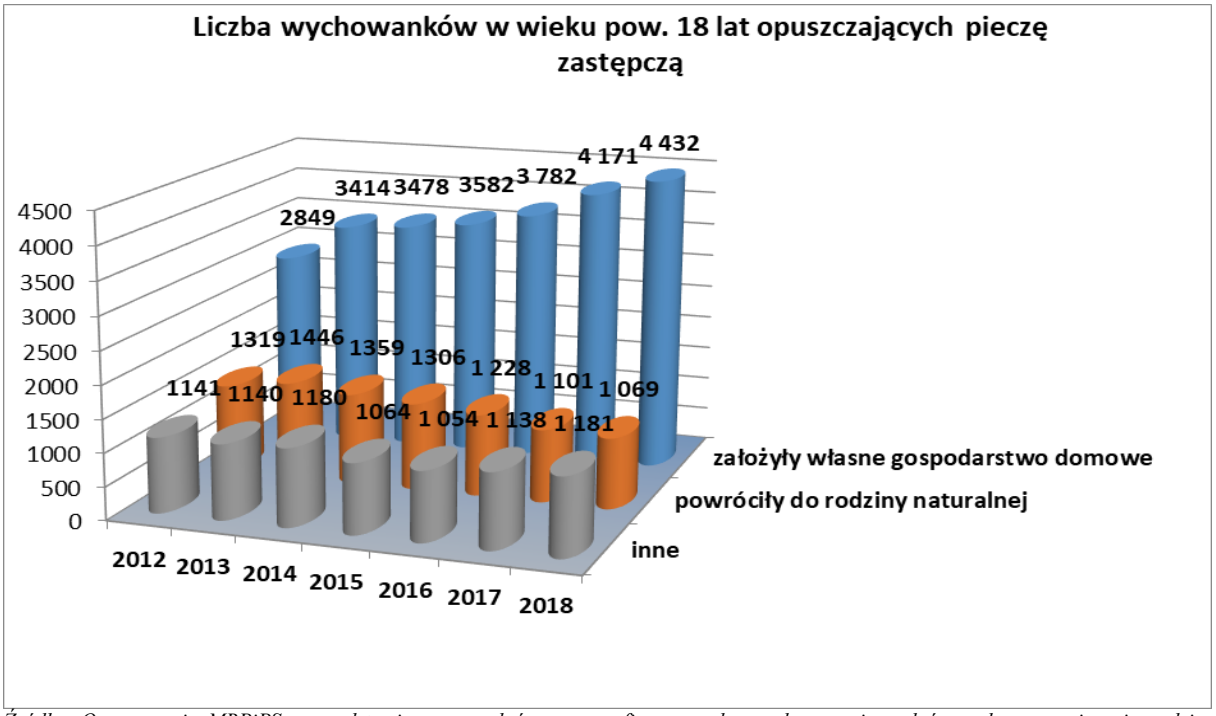

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2012 – 2018.

V. Adopcja

1. Ośrodki adopcyjne

Od 1 stycznia 2012 r. organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych stanowi zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej, realizowane przez samorząd wojewódzki lub na jego zlecenie przez podmioty niepubliczne. Zadanie to finansowane jest z budżetu państwa.

W 2018 r. na organizowanie i prowadzenie ośrodków adopcyjnych wydatkowano kwotę 35 504 tys. zł, w tym środki z budżetu państwa – 35 246 tys. zł (z czego 35 214 tys. zł w paragrafie 2210 klasyfikacji budżetowej i 32 tys zł w paragrafie 6510 klasyfikacji budżetowej) stanowiły 99,2%.

W 2018 r. liczba i struktura ośrodków adopcyjnych nie uległa zmianie względem 2017 r. Na terenie kraju funkcjonowało 65 ośrodków adopcyjnych, w tym 60% stanowiły ośrodki publiczne.

Tab. 11. Ośrodki adopcyjne w Polsce wg województw

Województwo	Ośrodki publiczne	Ośrodki publiczne – filie	Ośrodki niepubliczne
Dolnośląskie	1	0	2
Kujawsko - pomorskie	1	3	2
Lubelskie	1	3	0
Lubuskie	2	0	1
Łódzkie	1	1	2
Małopolskie	1	0	4
Mazowieckie	1	5	3
Opolskie	1	0	1
Podkarpackie	1	0	0
Podlaskie	1	1	0
Pomorskie	1	0	1
Śląskie	1*	5	4
Świętokrzyskie	1	0	0
Warmińsko-mazurskie	1	2	0
Wielkopolskie	1	2	3
Zachodniopomorskie	2	0	2
SUMA	**18**	**22**	**25**

*w woj. śląskim istnieje ośrodek w formie 5 ośrodków adopcyjnych filialnych.

Zadaniem ośrodków adopcyjnych jest prowadzenie procedury przysposobienia. Zadanie to należy do wyłącznych kompetencji ośrodków, które w ramach swoich działań wydają między innymi opinie kwalifikacyjne dla kandydatów do przysposobienia dziecka, biorą udział w posiedzeniach w sprawie okresowej oceny sytuacji dziecka umieszczonego w pieczy zastępczej oraz prowadzą szkolenia dla kandydatów na rodziny przysposabiające i rodziny zastępcze.

W 2018 r. ośrodki adopcyjne wydały 3 072 opinie kwalifikacyjne dla kandydatów do przysposobienia dziecka.

Zgodnie z ustawą kandydaci do przysposobienia muszą ukończyć szkolenie dla kandydatów do przysposobienia dziecka. Ramowy program tego szkolenia jest zatwierdzany, na wniosek podmiotu wnoszącego, przez ministra właściwego do spraw rodziny. W 2018 r.

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydał 3 takie decyzje. W roku sprawozdawczym na kandydatów do przysposobienia dziecka przeszkolono 2 714 osób (w 2017 r. - 2 999 osób).

W 2018 r. ośrodki adopcyjne udzielały specjalistycznych porad. Najwięcej z nich udzielono rodzinom przysposabiającym (41 829 porad). Pomoc w ośrodkach adopcyjnych uzyskiwały też rodziny naturalne (3 580 porad). Ośrodki adopcyjne udzielały także wsparcia psychologiczno-pedagogicznego w postępowaniu postadopcyjnym, a działania w tym zakresie podejmowano 9 583 razy. W stosunku do 2017 r. nastąpił w tym zakresie kolejny wzrost aktywności ośrodków adopcyjnych (w 2017 r. – 7 958 porad).

2. Przysposobienie krajowe

W 2018 r. ośrodki adopcyjne zakwalifikowały do przysposobienia 2 254 dzieci (w 2017 r. – 2 424 dzieci). Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości, dotyczących ewidencji spraw o przysposobienie w sądach rodzinnych, wynika, że w 2018 r. sądy orzekły przysposobienie wobec 2 661 dzieci, w tym, w przypadku 36 dzieci, wnioskujący o przysposobienie posiadali miejsce zamieszkania poza terytorium Polski.

W 2018 r. w stosunku do 2017 r. liczba dzieci przysposobionych ogółem zmalała o 205 dzieci, tj. o 7,2%, w tym liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się o 73,7% (w 2017 r. – 137 dzieci). Zmniejszyła się jednocześnie o 1,6% liczba dzieci, wobec których przed przysposobieniem wyrażono tzw. zgodę blankietową (zgoda rodziców biologicznych na adopcję dziecka bez wskazania osób przysposabiających).

Tab. 12. Przysposobienie według liczby przysposabianych dzieci w latach 2011-2018

Lata	Liczba przysposobionych dzieci		
	Ogółem orzeczone	w tym	
		przez osoby zamieszkałe za granicą	blankietowe
2011	3 315	296	751
2012	3 486	274	790
2013	3 537	312	766
2014	3 492	294	774
2015	3 361	279	719
2016	3 265	286	582
2017	2 866	137	490
2018	2 661	36	482

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Liczba adopcji blankietowych w latach 2012-2018

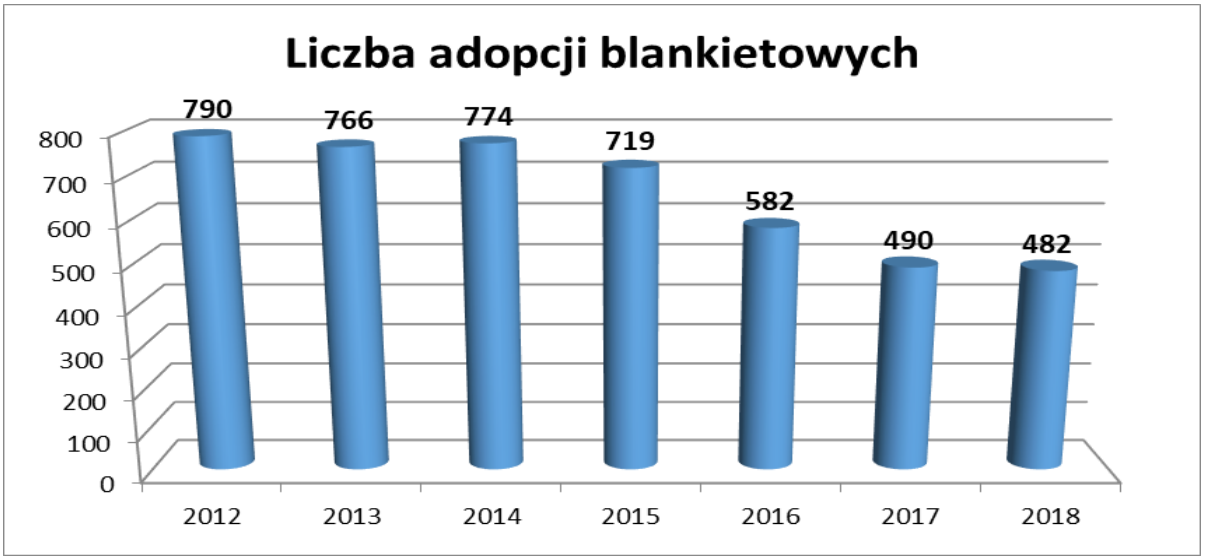

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Z danych Ministerstwa Sprawiedliwości wynika, iż w 2018 r. przysposobiono 1 134 dzieci w wieku do 4 lat, w tym w wieku do 1. roku życia przysposobiono 397 dzieci i jest to nieznaczny spadek w porównaniu do 2017 r. (417 dzieci). Tak jak w poprzednich latach, najmniej przysposobiono dzieci w wieku 10 lat i więcej – było to 570 dzieci. Liczba dzieci przysposobionych w grupie wiekowej ponad 15 lat wyniosła 233 (224 – w 2017 r.). Stosunkowo duży spadek w liczbie przysposobionych dzieci odnotowano natomiast w grupie wiekowej 4 - 10 lat (o 95 w stosunku do 2017 r.).

Liczba dzieci przysposobionych w 2018 r. wg wieku

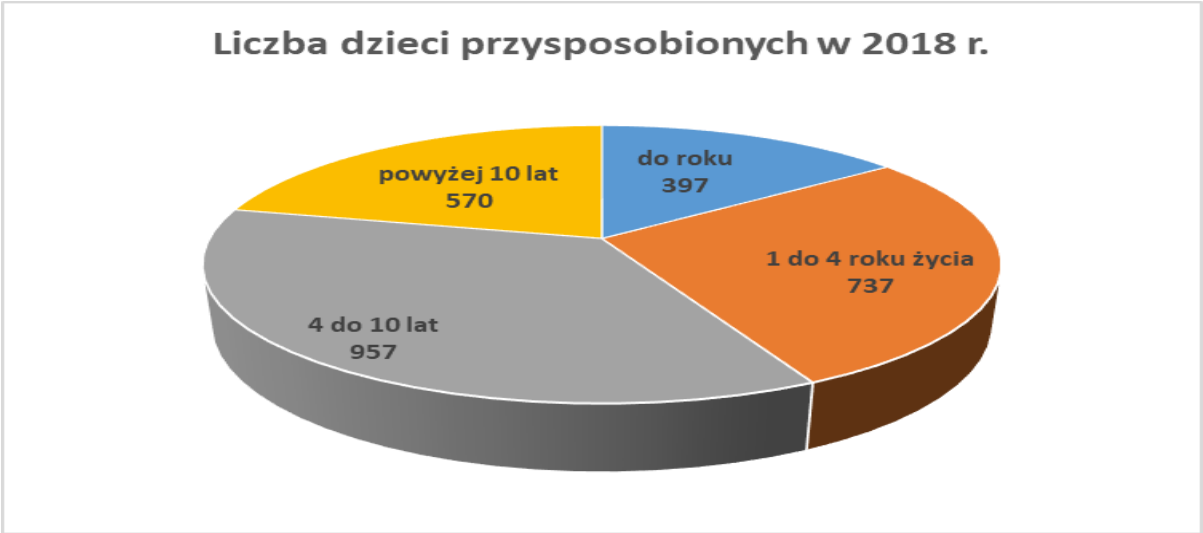

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Przysposobienia wg wieku dziecka w latach 2012- 2018

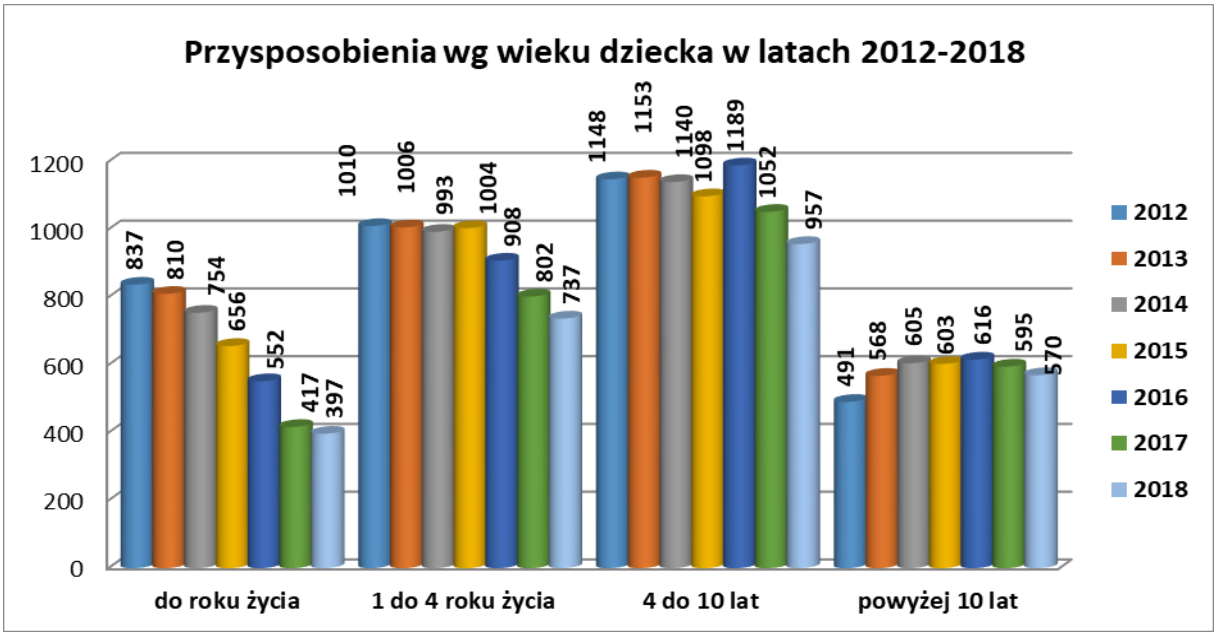

Źródło: na podstawie sprawozdawczości Ministerstwa Sprawiedliwości.

Według danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na dzień 31 grudnia 2018 r. liczba dzieci zakwalifikowanych do adopcji, dla których nie dobrano kandydatów do przysposobienia wyniosła 1 803. Z czego dzieci w wieku do 1. roku życia było 98, w wieku 1-4 lat było 390, dzieci w wieku 5-9 lat było 571, dzieci w wieku 10-14 lat było 569, zaś dzieci w wieku 15 lat i więcej było 175. Natomiast liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych oczekujących na adopcję dziecka wg stanu na dzień 31 grudnia 2018 r. wynosiła 2 484 (małżonkowie wykazywani są tu łącznie jako 1 kandydat); liczba ta dotyczy kandydatów do przysposobienia, którzy począwszy od 1 stycznia 2012 r. otrzymali pozytywną opinię kwalifikacyjną, z wyłączeniem tych, których ośrodek adopcyjny dobrał już jako kandydatów do przysposobienia konkretnego dziecka, posiadających ten status na dzień 31 grudnia 2018 r.

Liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych i liczba dzieci oczekujących na adopcję

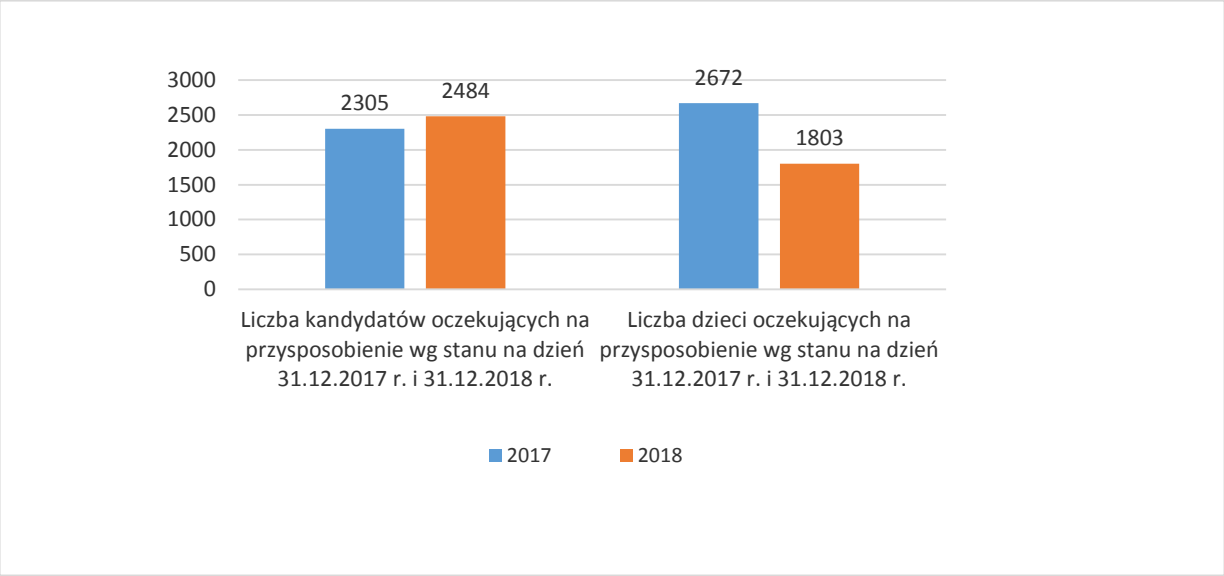

Należy podkreślić, że na koniec 2018 r. liczba dzieci oczekujących na adopcję zmalała, w porównaniu ze stanem na dzień 31 grudnia 2017 r., o 869 dzieci (tj. 32,5%). Natomiast liczba kandydatów na rodziców adopcyjnych oczekujących na przysposobienie wzrosła o 179 osób (7,7%), przy czym małżonkowie, tak jak wskazano powyżej, liczeni są jako jeden kandydat.

Zestawiając ze sobą dane na temat dzieci i kandydatów do przysposobienia, zauważalne jest, że liczba kandydatów do przysposobienia dziecka jest większa niż liczba dzieci oczekujących na przysposobienie. Należy podkreślić, że ponad 63% dzieci oczekujących na przysposobienie (dzieci, które uzyskały kwalifikację do przysposobienia, dla których ośrodek adopcyjny nie dokonał doboru kandydatów do przysposobienia wg stanu na dzień 31 grudnia 2018 r.) to dzieci w wieku od 5 do 14 lat. Jest to wyzwanie dla ośrodków adopcyjnych, które pracują z kandydatami do przysposobienia, jak również dla innych jednostek wspierających rodzinę, aby odpowiednio zachęcić, a następnie przygotować kandydatów na przysposobienie dzieci starszych.

3. Przysposobienie międzynarodowe

W 2018 r. kontynuowano działania mające na celu zmniejszenie liczby adopcji międzynarodowych polskich dzieci.

W ślad za decyzją Rządu z 2017 r. o ograniczeniu adopcji zagranicznych dokonano także zmian w zakresie wymogów postadopcyjnych. I tak do obowiązków związanych z akredytacją zagranicznych agencji adopcyjnych wprowadzono wymóg:

- przesyłania przez pośredniczącą agencję adopcyjną do Katolickiego Ośrodka Adopcyjnego w Warszawie, jako ośrodka upoważnionego do prowadzenia procedur adopcji międzynarodowej, raz na rok, przez okres trzech lat, a po upływie tego okresu raz na trzy lata aż do osiągnięcia przez dziecko pełnoletności, raportów z przeprowadzanych wywiadów postadopcyjnych (wraz ze zdjęciami dziecka);

- wyrażania na piśmie przez kandydatów do adopcji dziecka zgody na kontakt z dzieckiem za pośrednictwem środków umożliwiających porozumiewanie się na odległość (telefon, skype, e-mail) przez pracowników Katolickiego Ośrodka Adopcyjnego w Warszawie lub przez pracowników polskiego organu centralnego oraz zgody na wizyty w miejscu

zamieszkania dziecka, realizowane przez polskie służby konsularne lub inne osoby upoważnione przez organ centralny przez okres 6 miesięcy od dnia uprawomocnienia się postanowienia o przysposobieniu (wg wzoru oświadczenia).

Zmiany te zostały zaakceptowane przez akredytowane agencje adopcyjne.

Dodatkowo w 2018 r. rozszerzono oświadczenie kandydatów do przysposobienia dziecka o wyrażenie przez nich zgody na opracowywanie przez uprawnione w miejscu ich zwykłego pobytu podmioty informacji na temat sytuacji przysposobionego/przysposabianych, niezbędnych do sporządzenia raportu z przeprowadzonego wywiadu postadopcyjnego (wraz ze zdjęciem dziecka) i przekazywanie ich do polskiego organu centralnego lub polskiego ośrodka adopcyjnego upoważnionego do współpracy z organami centralnymi innych państw lub z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi z częstotliwością, o której mowa w wymogach dla agencji adopcyjnych.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej pełni funkcję organu centralnego ds. przysposobienia międzynarodowego w rozumieniu art. 6 Konwencji o ochronie dzieci i współpracy w dziedzinie przysposobienia międzynarodowego z dnia 29 maja 1993 r. (Dz. U. z 2000 r., poz. 448) zwanej dalej Konwencją Haską. Zadania wynikające z pełnienia tej roli wykonuje Departament Polityki Rodzinnej. Jednym z tych zadań jest wydawanie zgody na kontynuowanie procedury o przysposobienie, o której mowa w art. 17 lit. c Konwencji Haskiej. W 2016 r. wydano 196 zgód w odniesieniu do 290 dzieci. W 2017 r. ww. organ centralny, realizując politykę ograniczania adopcji zagranicznych, wydał 103 zgody w stosunku do 157 dzieci. W 2018 r. organ centralny wydał 17 takich zgód w stosunku do 21 dzieci.

Według danych statystycznych Ministerstwa Sprawiedliwości w 2017 r. orzeczono adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 70 sprawach w stosunku do 137 dzieci. Zaś w 2018 r. sąd orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 21 sprawach w stosunku do 36 dzieci. Oznacza to, że w porównaniu do 2017 r. liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się w 2018 r. o 101 dzieci (tj. o 73,7%), w stosunku do 2016 r. jest to spadek o 250 dzieci (tj. o 87%).

W Polsce do prowadzenia procedury przysposobienia międzynarodowego w 2018 r. upoważnione były dwa ośrodki adopcyjne. Obwieszczeniem Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 13 stycznia 2017 r. w sprawie listy ośrodków adopcyjnych upoważnionych do współpracy z organami centralnymi innych państw lub z licencjonowanymi przez rządy innych państw organizacjami lub ośrodkami adopcyjnymi (M.P. poz. 35), zostały wyznaczone: Diecezjalny Ośrodek Adopcyjny z siedzibą w Sosnowcu oraz Katolicki Ośrodek Adopcyjny z siedzibą w Warszawie.

W 2018 r. ośrodki te współpracowały z zagranicznymi organizacjami adopcyjnymi, licencjonowanymi przez rządy innych państw lub bezpośrednio z organami centralnymi Państw-Stron Konwencji Haskiej. W 2018 r. na terenie Polski działało 29 takich organizacji.

Według posiadanej informacji statystycznej z ośrodków adopcyjnych za 2018 r., najwięcej adopcji międzynarodowych dotyczyło Stanów Zjednoczonych i Włoch.

Podsumowując Informację w zakresie adopcji krajowych i zagranicznych poniżej prezentowane sa dane statystyczne dotyczące adopcji według wieku małoletniego, z uwzględnieniem przysposobień dokonanych przez osoby zamieszkałe poza granicami RP i tzw. adopcji blankietowych.

Tab 13. Przysposobienie według wieku małoletniego (liczby osób) w latach 2015–2018 (opracowanie: Ministerstwo Sprawiedliwości)

Wiek małoletnich	Ogółem orzeczone	w tym	
		blankietowe	przez osoby zamieszkałe za granicą
2015			
Razem	**3 361**	**719**	**279**
Do roku	656	330	7
Pow. roku do 2 lat	467	116	31
Pow. 2 do 3 lat	299	40	23
Pow. 3 do 4 lat	238	36	27
Pow. 4 do 5 lat	238	28	19
Pow. 5 do 6 lat	214	19	25
Pow. 6 do 7 lat	213	25	31
Pow. 7 do 8 lat	167	16	21
Pow. 8 do 9 lat	156	24	27
Pow. 9 do 10 lat	110	17	17
Pow. 10 do 11 lat	106	6	23
Pow. 11 do 12 lat	74	7	9
Pow. 12 do 13 lat	83	12	6
Pow. 13 do 14 lat	64	7	4
Pow. 14 do 15 lat	46	6	5
Ponad 15 lat	230	30	4
2016			
Razem	**3 265**	**582**	**286**
Do roku	552	238	8
Pow. roku do 2 lat	364	75	25
Pow. 2 do 3 lat	277	38	24
Pow. 3 do 4 lat	267	34	18
Pow. 4 do 5 lat	255	32	20
Pow. 5 do 6 lat	216	23	20
Pow. 6 do 7 lat	238	25	31
Pow. 7 do 8 lat	193	16	28

Pow. 8 do 9 lat	161	16	30
Pow. 9 do 10 lat	126	16	26
Pow. 10 do 11 lat	113	12	23
Pow. 11 do 12 lat	102	12	15
Pow. 12 do 13 lat	73	10	9
Pow. 13 do 14 lat	52	9	1
Pow. 14 do 15 lat	42	6	0
Ponad 15 lat	234	20	8
2017			
Razem	**2 866**	**490**	**137**
Do roku	417	168	0
Pow. roku do 2 lat	352	73	5
Pow. 2 do 3 lat	238	40	4
Pow. 3 do 4 lat	212	23	4
Pow. 4 do 5 lat	193	24	7
Pow. 5 do 6 lat	204	25	8
Pow. 6 do 7 lat	189	15	16
Pow. 7 do 8 lat	156	19	15
Pow. 8 do 9 lat	172	21	21
Pow. 9 do 10 lat	138	20	17
Pow. 10 do 11 lat	109	9	14
Pow. 11 do 12 lat	90	11	13
Pow. 12 do 13 lat	66	7	8
Pow. 13 do 14 lat	63	7	1
Pow. 14 do 15 lat	43	2	0
Ponad 15 lat	224	26	4
2018			
Razem	**2 661**	**482**	**36**
Do roku	397	166	
Pow. roku do 2 lat	308	61	3
Pow. 2 do 3 lat	227	38	1
Pow. 3 do 4 lat	202	26	3
Pow. 4 do 5 lat	197	25	4
Pow. 5 do 6 lat	169	16	2
Pow. 6 do 7 lat	170	21	4

Pow. 7 do 8 lat	156	21	2
Pow. 8 do 9 lat	140	24	4
Pow. 9 do 10 lat	125	9	4
Pow. 10 do 11 lat	83	10	2
Pow. 11 do 12 lat	88	6	4
Pow. 12 do 13 lat	62	16	1
Pow. 13 do 14 lat	65	4	1
Pow. 14 do 15 lat	39	5	
Ponad 15 lat	233	34	1

VI. Niepełnosprawność w pieczy zastępczej i adopcji[1]

Na koniec 2018 r. w pieczy zastępczej przebywało 8 673 dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności, co stanowi 11,99% wszystkich dzieci przebywających w pieczy zastępczej; 6 491 dzieci przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej, a 2 182 dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Największy odsetek dzieci z niepełnosprawnością znajduje się w grupie dzieci w wieku 7-13 lat (13,46%), najmniejszy natomiast w grupie dzieci poniżej 1. roku życia (5,3%), co może być spowodowane niemożnością kompleksowej oceny stanu zdrowia, w tym pod kątem niepełnosprawności, w tak wczesnym wieku.

[1] Dane na podstawie sprawozdania jednorazowego przesłanego przez Urzędy Marszałkowskie i Urzędy Wojewódzkie w 2018 r. Dane dotyczące liczby dzieci przysposobionych różnią się od danych Ministerstwa Sprawiedliwości z uwagi na odmienny sposób gromadzenia danych statystycznych.

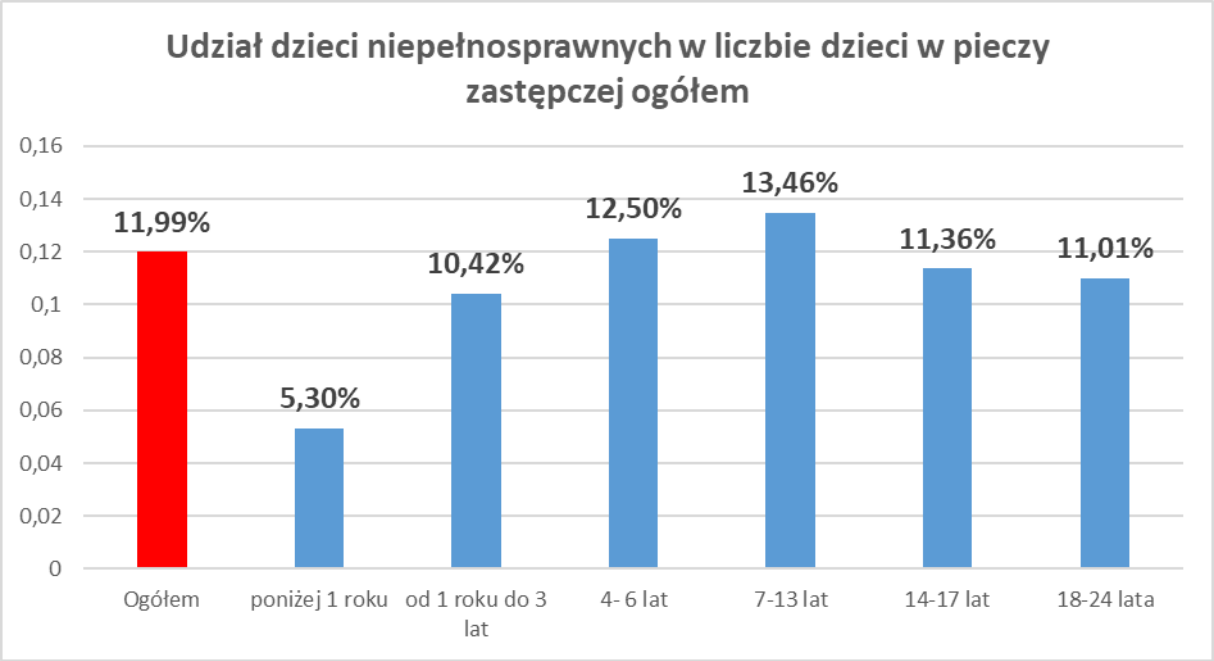

Wśród przyczyn niepełnosprawności wymienianych w orzeczeniach lekarskich największą grupę stanowią upośledzenia umysłowe (18%), choroby psychiczne (15%) i choroby neurologiczne (13%). Ponadto w ramach zbierania danych statystycznych dotyczących liczby dzieci przebywających w pieczy zastępczej, ze względu na przyczynę wydania orzeczenia o niepełnosprawności, zgromadzono dane o liczbie dzieci ze Spektrum Płodowych Zaburzeń Alkoholowych (FASD). Bardzo często zdarza się, iż dla takich dzieci nie jest sporządzona diagnoza lub to spektrum zaburzeń kwalifikowane jest do innych przyczyn niepełnosprawności.

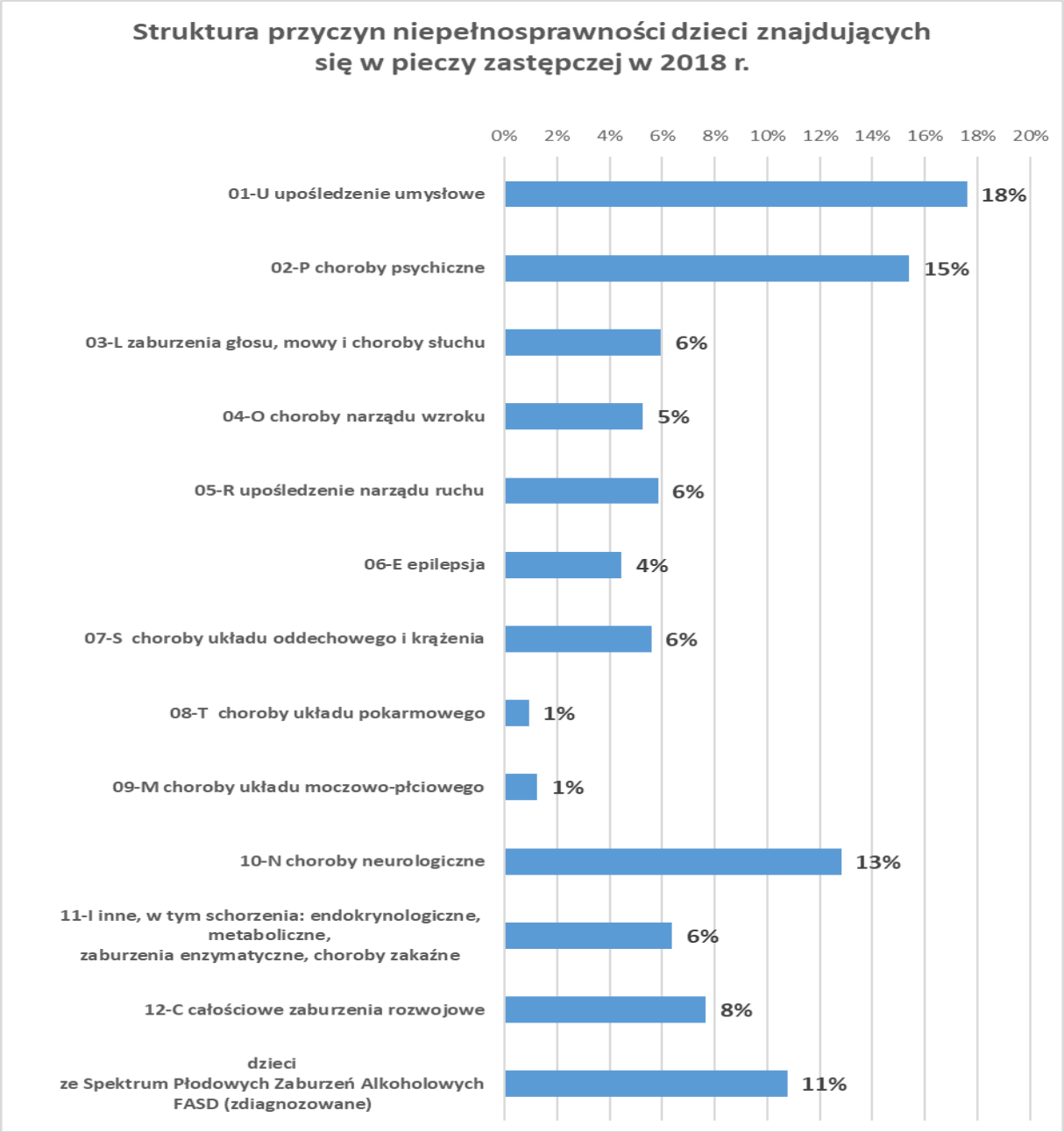

Wśród dzieci przysposobionych w 2018 r. 106 dzieci posiadało orzeczenie o niepełnosprawności, z czego 95 zostało przysposobionych w adopcji krajowej, a 11 dzieci w adopcji zagranicznej.

Oznacza to zatem, że liczba dzieci z orzeczoną niepełnosprawnością, które zostały przysposobione w ostatnich latach oscyluje na zbliżonym poziomie. W 2016 r. przysposobiono – 105 dzieci z niepełnosprawnością, zaś w 2017 r. - 98 dzieci. W świetle spadku ogólnej liczby adopcji, utrzymanie się adopcji dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności na stałym poziomie jest pozytywnym zjawiskiem.

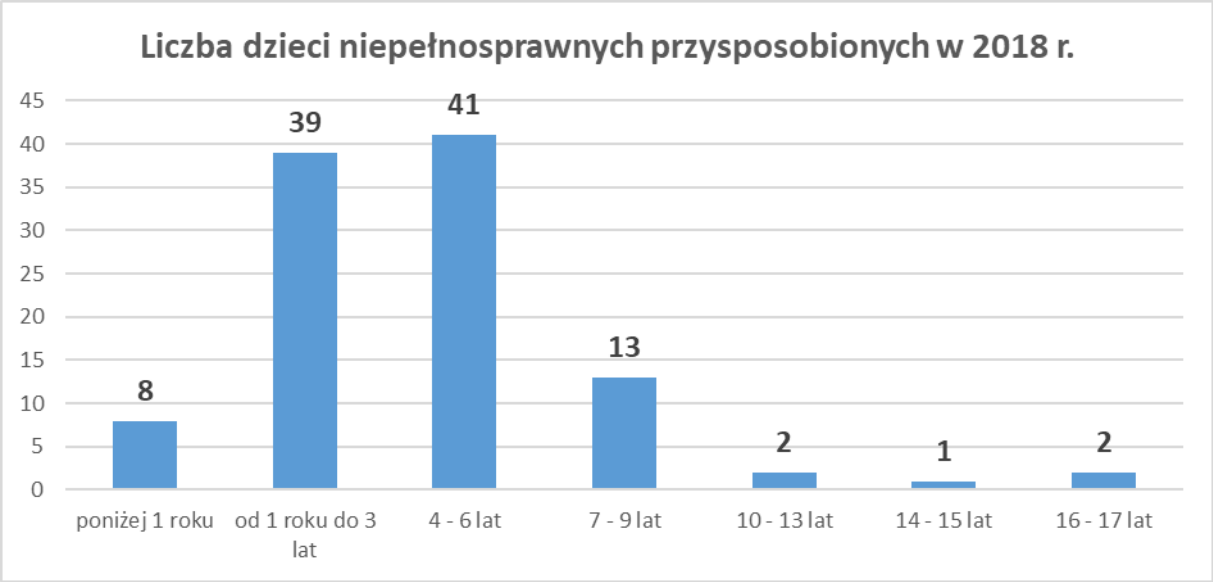

Wśród przyczyn niepełnosprawności wymienianych w orzeczeniach lekarskich największą grupę stanowią choroby neurologiczne (38 przypadków). Jednoczenie 82 adopcje dotyczyły dzieci ze zdiagnozowanym spektrum chorób: Płodowy Zespół Alkoholowy - Fetal Alcohol Syndrome (FAS w ICD-10 kod Q86,0), niepełny FAS (partial FAS) i Neurorozwojowe Zaburzenia Zależne od Alkoholu (ARDN).

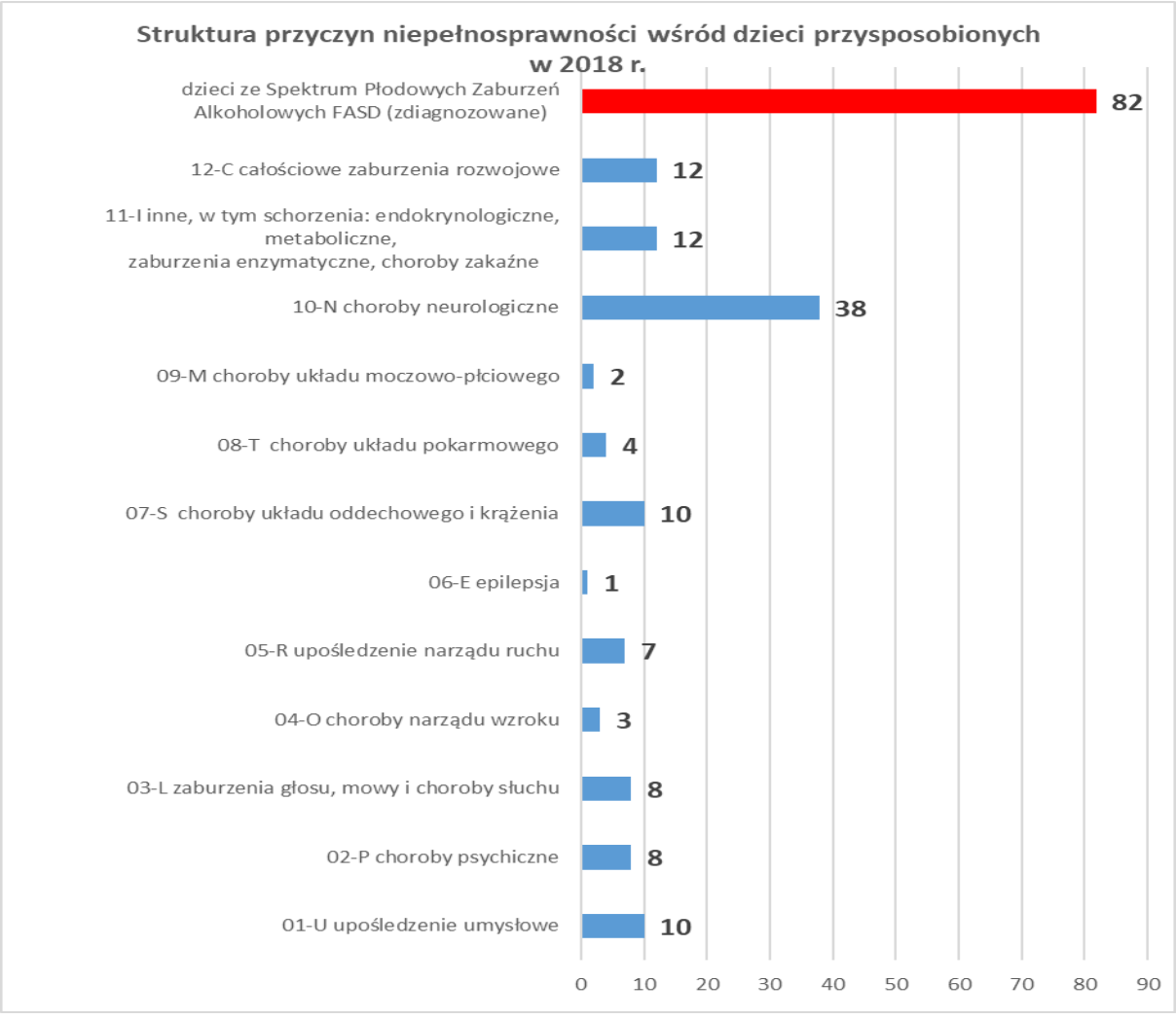

VII. Wydatki na realizację ustawy w 2018 r.

Z danych ze sprawozdań budżetowych składanych przez jednostki samorządu terytorialnego[2] wynika, że wydatki na realizację ustawy w 2018 r. wyniosły ogółem ponad 3,05 mld zł i były o 0,21 mld zł, tj. o 7,4% wyższe niż w 2017 r.
Z powyższej kwoty przeznaczone zostało:

- 1 436 390 tys. zł na rodziny zastępcze, co oznacza wzrost w stosunku do 2017 r. o 57 663 tys. zł, tj. o 4,2%,
- 1 335 508 tys. zł na placówki opiekuńczo-wychowawcze, co oznacza wzrost w stosunku do 2017 r. o 91 405 tys. zł, tj. o 7,3%,
- 275 309 tys. zł na wspieranie rodziny, co oznacza wzrost w stosunku do 2017 r. o 60 538 tys. zł, tj. o 28%.

Należy zwrócić uwagę nie tylko na rosnące wydatki samorządów na realizację zadań wynikających z ustawy, ale i na istotne zmiany w udziale poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego w tych wydatkach. W 2018 r. nastąpił dalszy wzrost wydatków samorządu gminnego wynikający z konieczności ponoszenia wyższych niż w 2017 r. kosztów współfinansowania pobytu dzieci w pieczy zastępczej (10% kosztów w pierwszym roku pobytu dzieci w pieczy zastępczej i odpowiednio 30% i 50% kosztów, jeśli dziecko przebywa w pieczy zastępczej 2 lub 3 i więcej lat).

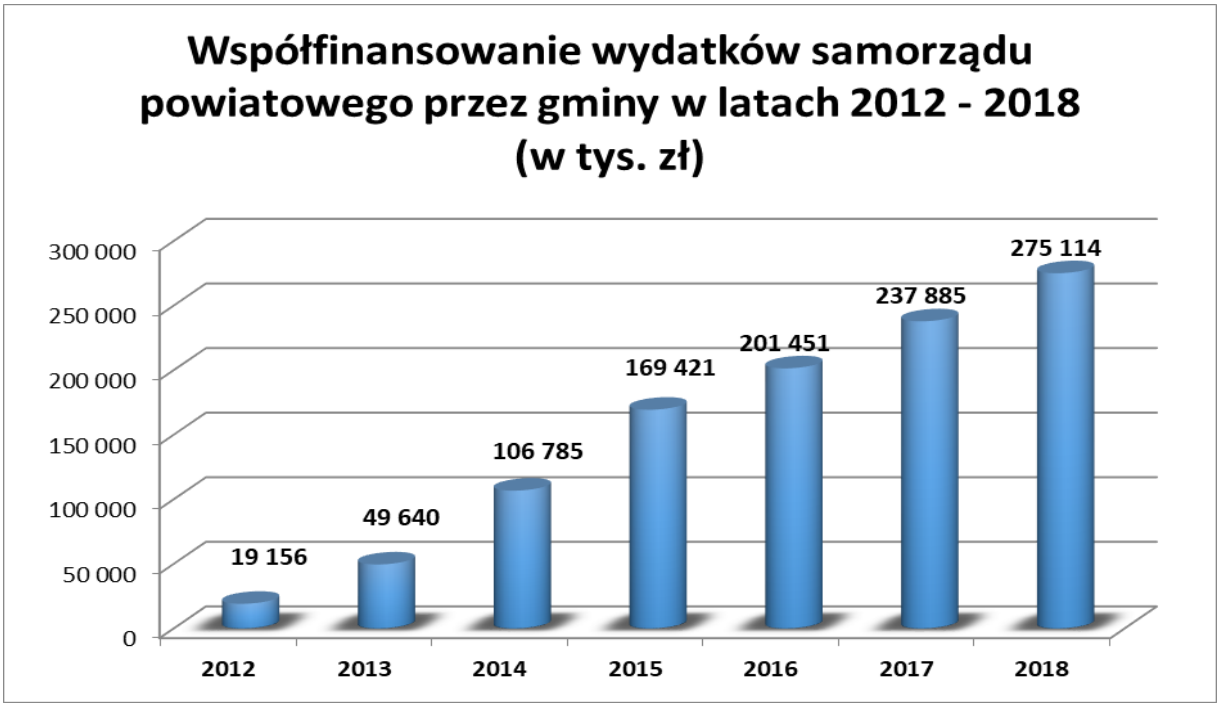

Udział środków pochodzących z samorządu gminy wzrasta w stosunku do 2017 r. W 2018 r. samorządy powiatowe otrzymały tym samym wsparcie w finansowaniu pieczy zastępczej od gmin na poziomie 16%. W 2017 r. udział ten wyniósł ok. 14%.

[2] Przedstawione wydatki dotyczą sumy wydatków wszystkich poziomów samorządu terytorialnego i w pewnym zakresie zawierają w sobie współfinansowanie wydatków związanych z kosztami pobytu dzieci w pieczy zastępczej przez samorząd gminny.

Poniżej przedstawiono zestawienie wydatków gmin w porównaniu z liczbą dzieci w pieczy zastępczej ogółem

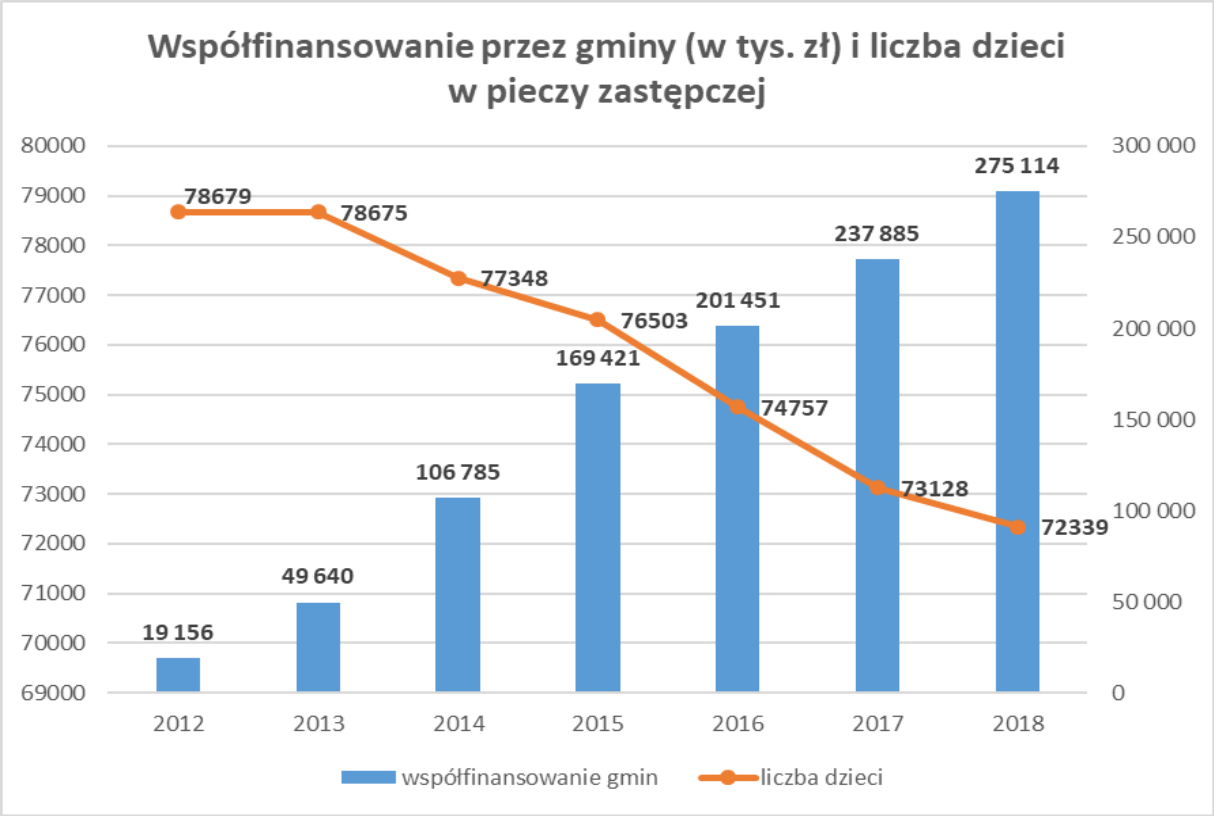

W 2018 r. na realizację zadań wynikających z ustawy z budżetów poszczególnych wojewodów wydatkowano środki w kwocie 400,6 mln zł (w 2017 r. - 375,4 mln), z tego:

- 35,3 mln zł na funkcjonowanie ośrodków adopcyjnych,
- 37,2 mln zł na wspieranie rodziny przez dofinansowanie zadań jednostek samorządu terytorialnego związanych z powoływaniem w gminach stanowisk asystenta rodziny,
- 2,3 mln zł na finansowanie pobytu dzieci cudzoziemców w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 26,8 mln zł na rodziny zastępcze – dofinansowanie kosztów wynagrodzeń koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej,
- 0,9 mln zł na finasowanie pobytu dzieci cudzoziemskich w rodzinnej pieczy zastępczej,
- 273,0 mln zł na finansowanie zadań związanych z dodatkiem wychowawczym,
- 8,2 mln zł na finansowanie zadań związanych z dodatkiem do zryczałtowanej kwoty na utrzymanie dziecka w placówkach rodzinnych,
- 16,9 mln zł na świadczenie dobry start dla dzieci w pieczy zastępczej.

Ponadto ze środków Funduszu Pracy wydatkowano 14,6 mln zł - w ramach Programu asystent rodziny i koordynator rodzinnej pieczy zastępczej - z przeznaczeniem na koordynację, o której mowa w art. 8 ust. 2 ustawy „Za życiem”.

IX. Podsumowanie

1. W 2018 r. zatrudnionych było ponad 3,9 tys. asystentów rodziny. Ich zatrudnienie nieznacznie zmniejszyło się w stosunku do 2017 r.
   Z usług asystentów rodziny w 2018 r. skorzystało ogółem 45 483 rodzin, w tym 6 464 rodzin zobowiązanych zostało do współpracy z asystentem rodziny przez sąd. W tosunku do 2017 r. oznacza to znaczny, bo 14,2% wzrost liczby rodzin, do których sąd skierował asystenta rodziny (w 2017 r. – były to 5 469 rodzin).
2. Spośród 45 483 rodzin, z którymi asystenci rodziny prowadzili pracę w 2018 r., dla 13 938 rodzin (co stanowi 35% rodzin korzystających ogółem) współpraca ta zakończyła się w 2018 r., w tym w 6 485 przypadkach nastąpiło to w związku z osiągnięciem założonych celów (47% rodzin).
3. W 2018 r. funkcjonowało ponad 1,8 tys. gminnych placówek wsparcia dziennego, w tym ponad połowa (58,9%) to placówki niepubliczne. Liczba ta oznacza, że w stosunku do 2017 r. funkcjonowało o 192 placówki wsparcia dziennego więcej. Do gminnych placówek wsparcia dziennego uczęszczało w roku sprawozdawczym 38 478 dzieci. Oznacza to wzrost liczby dzieci uczęszczających o 9,1%. Ponadto w 2018 r. działało 50 placówek wsparcia dziennego o charakterze ponadgminnym, w tym 32 z nich prowadzone były przez podmiot inny niż samorząd powiatowy.
4. W 2018 r. funkcjonowały 102 rodziny wspierające, co oznacza wzrost w stosunku do 2017 r. (71 rodzin). Z pomocy rodzin wspierających korzystało 114 rodzin.
5. Liczba zatrudnionych koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej na koniec 2018 r. wyniosła 1 741, co stanowi wzrost o 1% w stosunku do 2017 r. W 2018 r. pod opieką 1 741 koordynatorów znalazły się 27 234 rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka, co stanowi ponad 73% ogółu podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej. Stale rosnąca liczba koordynatorów świadczy również o tym, że coraz bardziej przekonani są do nich prowadzący rodzinne formy pieczy zastępczej (koordynator jest zawsze ustanawiany na wniosek podmiotu rodzinnej pieczy zastępczej).
6. W 2018 r. w powiatach udzielono rodzinom zastępczym i osobom prowadzącym rodzinne domy dziecka 124 350 porad w ramach poradnictwa specjalistycznego. Jest to spadek o 6% w stosunku do 2017 r. (132 082 porady).
7. W roku sprawozdawczym 2018 przeszkolono 11 303 osoby (w 2017 r. – 12 066), tj.: kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, do prowadzenia rodzinnych domów dziecka lub do prowadzenia placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego, a także funkcjonujące rodziny zastępcze, prowadzących rodzinne domy dziecka oraz dyrektorów placówek opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego.
8. W 2018 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało ogółem 55 288 dzieci umieszczonych w 37 252 podmiotach rodzinnej pieczy zastępczej, czyli o 625 podmiotów mniej niż w 2017 r. (37 877), co oznacza spadek o 1,7%. W większości był to spadek w liczbie rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem i liczbie rodzin niezawodowych. Postępuje systematyczna profesjonalizacja rodzinnych form pieczy zastępczej (2% wzrost liczby rodzin zastępczych zawodowych, w większości tzw. zwykłych zawodowych).
9. W 2018 r. nastąpił wzrost liczby rodzinnych domów dziecka jako formy sprawowania rodzinnej pieczy zastępczej nad dziećmi. W 2017 r. funkcjonowało 568 rodzinnych domów dziecka, natomiast na koniec 2018 r. funkcjonowało ich 613, co stanowi wzrost o 8%. Rodzinne domy dziecka stanowią obecnie 1,6% w strukturze podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.

10. Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w 2018 r. wyniosła ogółem 72 339 dzieci, wobec 73 129 dzieci w 2017 r., co oznacza spadek o ok. 1%. Liczba dzieci ogółem umieszczonych w pieczy zastępczej w 2018 r. była o 790 osób niższa niż w 2017 r. Oznacza to utrzymanie tendencji spadkowej.
11. Nastąpił spadek odsetka dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w stosunku do populacji dzieci do 18. roku życia ogółem z 0,96% w 2014 r., 0,94% w 2015 r., 0,91% w 2016 r., 0,88% w 2017 r. do 0,87% w 2018 r. Należy zauważyć, że zatrzymanie wskaźnika na poziomie 0,99% nastąpiło w latach 2012-2013, natomiast w latach wcześniejszych z roku na rok odnotowywano wzrost tego wskaźnika.
12. Średnia liczba dzieci przebywających w zawodowych formach rodzinnej pieczy zastępczej nieznacznie wzrosła w stosunku do roku poprzedniego. W 2018 r. średnio w rodzinach zastępczych zawodowych wychowywało się ponad troje dzieci (przeciętna 3,1). W 2017 r. było to 3,0.
13. W 2018 r. w stosunku do roku poprzedniego zwiększyła się o 19 liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych. Z drugiej strony zmniejszyła się liczba dzieci przebywających w placówkach instytucjonalnej pieczy zastępczej, łącznie z instytucjami prowadzonymi przez marszałków (na dzień 31 grudnia 2018 r. w placówkach tych przebywało łącznie 17 051 dzieci, co w porównaniu z 2017 r. oznacza, że było w nich o 356 dzieci mniej). Pozytywnym zjawiskiem jest zmniejszająca się liczba dzieci w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej w odniesieniu do roku poprzedniego, pomimo, że ogólnie placówek opiekuńczo-wychowawczych jest więcej niż w roku ubiegłym. Oznacza to wyższy standard placówek opiekuńczo-wychowawczych w odniesieniu do liczby dzieci. Średnia liczba dzieci kształtuje się na poziomie 15 wychowanków (w 2017 r. 16 wychowanków). Niepokojącym zjawiskiem jest jednak umieszczanie w nich niejednokrotnie dzieci poniżej 7. roku życia.
14. Należy zauważyć wzrost wydatków na zawodowe formy pieczy zastępczej, w tym wydatków na wynagrodzenia rodzin zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka. Konsekwencją tego zjawiska jest wzrost średniego miesięcznego kosztu utrzymania dziecka w pieczy zastępczej typu rodzinnego. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w rodzinnej pieczy zastępczej wynosił w 2018 r. 1 091 zł i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 3,7% (w 2017 r. 1 052 zł), w rodzinie zastępczej zawodowej i rodzinnym domu dziecka – 2 164 zł, co oznacza wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 1,4% (w 2017 r. 2 134 zł). Kwoty powyższe nie zawierają kosztów wsparcia rodzinnej pieczy zastępczej m.in. kosztów organizatora rodzinnej pieczy zastępczej oraz zatrudnienia koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.
15. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka w placówce opiekuńczo-wychowawczej (bez regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych) wynosił w 2018 r. 4 777 zł, co oznacza wzrost o 129 zł w stosunku do 2017 r. Średni miesięczny koszt utrzymania dziecka nie zawiera kosztów związanych z zadaniami realizowanymi przez powiatowe centra pomocy rodzinie.
16. W 2018 r. znacznie wzrosły wydatki gmin na współfinansowanie pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej. Wyniosły one 119 159 tys. zł. Wkład poniesiony przez gminy stanowił zatem 16,4% ogółu wydatków na świadczenia dla rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka oraz na wynagrodzenia osób pełniących funkcję rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w 2018 r. W 2017 r. procentowy udział gmin w tych wydatkach wynosił 14,1%.
17. Liczba dzieci powyżej 18. roku życia, które opuściły pieczę zastępczą w 2018 r. wyniosła 6 682. Biorąc pod uwagę uśrednioną dla 2018 r. liczbę wychowanków w wieku 18-24 lata, przeciętna wartość wsparcia dla wychowanka z tytułu kontynuowania nauki wyniosła 5 840 zł rocznie. Wartość ta dla 2017 r. wyniosła 6 041 zł, co oznacza spadek o 3,3%

do roku poprzedniego. Analiza wydatków i liczby świadczeń na usamodzielnienie i zagospodarowanie wskazuje na wzrost wartości przeciętnego świadczenia w przypadku usamodzielnienia z 4 733 zł w 2017 r. do 4 997 zł w 2018 r. (wzrost o 5,6%), a w przypadku świadczenia na zagospodarowanie spadek z 2 227 zł w 2017 r. do 2 107 zł w 2018 r. (spadek o 5,4%).

18. W stosunku do 2017 r., w 2018 r. wzrosła liczba porad udzielonych przez ośrodki adopcyjne. Szczególnie duży wzrost można zaobserwować wśród porad w postępowaniu postadopcyjnym (z 7 958 porad w 2017 r. do 9 583 porad w 2018 r., tj. 20% wzrost). Jednocześnie nastąpił wzrost liczby porad udzielanych rodzinom przysposabiającym (40 189 w 2017 r., a 41 829 w 2018 r.).
19. W 2018 r. nastąpiło zmniejszenie liczby przysposobionych dzieci (w 2017 r. przysposobiono 2 866 dzieci, w 2018 r. – 2 661). Dzieci przysposabiane do 1. roku życia stanowiły 14,9%, a dzieci w przedziale 4 – 10 lat - 36% dzieci przysposobionych.
20. W 2017 r. sąd rodzinny orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 70 sprawach, w stosunku do 137 dzieci. Zaś w 2018 r. sąd rodzinny orzekł adopcję przez osoby zamieszkałe za granicą w 21 sprawach w stosunku do 36 dzieci. W porównaniu do 2017 r. liczba dzieci przysposobionych przez osoby zamieszkałe za granicą zmniejszyła się w 2018 r. o 101 dzieci. Zmiana ta to efekt decyzji Rządu o ograniczaniu tzw. adopcji zagranicznych.
21. W 2018 r. z dodatków wychowawczych korzystało 45 tys. dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej oraz 1,4 tys. dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych typu rodzinnego. W 2018 r. na realizację dodatków wychowawczych i dodatków do zryczałtowanej kwoty (wraz z kosztami obsługi) wydatkowano łącznie 281 139,9 tys. zł. Wydatki na dodatki wychowawcze wyniosły 272 950,7 tys. zł, a na dodatki do zryczałtowanej kwoty (wraz z kosztami obsługi) 8 189,2 tys. zł.

Aneks

I. Rodziny zastępcze

Tab. 1. Liczba rodzin zastępczych z podziałem na poszczególne typy w latach 2005 – 2018

Lata	Rodziny spokrewnione z dzieckiem	Rodziny niezawodowe*	Zawodowe rodziny zastępcze**					Rodzinne domy dziecka	Ogółem
			ogółem	zawodowe	wielodzietne	specjalistyczne	o charakterze pogotowia rodzinnego		
2005	35 592	5 790	661	x	152	40	469	x	42 043
2006	36 394	6 054	885	x	318	59	508	x	43 333
2007	36 788	6 267	1 102	x	495	86	521	x	44 157
2008	36 880	6 326	1 323	x	661	115	547	x	44 529
2009	36 762	6 200	1 494	x	777	167	550	x	44 456
2010	36673	6242	1684	x	902	208	574	x	44 599
2011	36 701	6 227	1 912	x	1035	252	625	x	44 840
2012	25 836	12 162	1 843	1 036	x	264	543	228	40 069
2013	25 842	12 182	1 906	1 099	x	256	551	330	40 260
2014	25 071	11 711	2 024	1 215	x	251	558	395	39 201
2015	24 785	11 549	2 025	1 216	x	253	556	488	38 847
2016	24 459	11 395	2 071	1 292	x	245	534	534	38 459
2017	23 995	11 228	2 086	1340	x	243	503	568	37 877
2018	23 544	10 969	2 126	1 408	x	246	472	613	37 252

Źródło: Opracowanie własne Departamentu Polityki Rodzinnej MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

* do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem.

** do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze.

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w rodzinach zastępczych w latach 2005 – 2018

Lata	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych spokrewnionych	Liczba dzieci w rodzinach zastępczych niezawodowych*	Liczba dzieci w zawodowych rodzinach zastępczych**					Liczba dzieci w rodzinnych domach dziecka	Ogółem
			Ogółem	zawodowych	wielodzietnych	specjalistycznych	o charakterze pogotowia rodzinnego		
2005	46 261	9 219	3 865	x	711	77	3 077	x	59 345
2006	46 831	9 661	5 062	x	1 554	141	3 367	x	61 554
2007	48 488	10 198	6 313	x	2 397	203	3 713	x	64 999
2008	48 450	10 143	7 433	x	3 370	278	3 785	x	66 026
2009	48 111	9 852	8 013	x	4 018	387	3 608	x	65 976
2010	47981	9 809	8 617	x	4 516	428	3 673	x	66 407
2011	47 907	9 763	9 301	x	5 079	533	3 689	x	66 971
2012	33 769	16 383	6 454	3 935	x	606	1 913	1 476	58 082
2013	33 306	16 431	6 727	4 035	x	583	2 109	2 106	58 570
2014	32 405	15 890	6 779	4 194	x	568	2017	2 583	57 657
2015	31 951	15 486	6 371	4 064	x	549	1 758	3 178	56 986
2016	31 647	15 268	6 270	4 154	x	533	1 583	3 359	56 544
2017	30 816	14 838	6 355	4 272	x	528	1 555	3 712	55 721
2018	30 185	14 528	6 572	4 560	x	530	1 482	4 003	55 288

Źródło: Opracowanie własne MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

* do 2011 r. rodziny niespokrewnione z dzieckiem.

** do 2011 r. zawodowe niespokrewnione z dzieckiem rodziny zastępcze.

II. Placówki opiekuńczo-wychowawcze

Tab. 1. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych z podziałem na poszczególne typy w latach 2005-2018

Lata	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu interwencyjnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego	Placówki opiekuńczo-wychowawcze typu socjalizacyjnego	Placówki wielofunkcyjne	Placówki specjalistyczno-terapeutyczne	Regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne	Interwencyjne ośrodki preadopcyjne	Ogółem*
2005	55	267	301	102	x	x	x	725
2006	52	263	283	129	x	x	x	727
2007	44	274	263	154	x	x	x	735
2008	37	279	259	166	x	x	x	741
2009	38	267	268	189	x	x	x	762
2010	35	282	277	177	x	x	x	771
2011	31	282	291	181	x	x	x	785
2012	123	267	515	x	13	1	1	816
2013	149	242	625	x	30	3	2	923
2014	166	238	712	x	45	6	2	1 020
2015	177	231	749	x	48	6	2	1 054
2016	189	255	776	x	55	8	3	1 109
2017	192	266	772	x	58	10	3	1 116
2018	205	254	800	x	58	10	3	1 138

Źródło: Opracowanie własne MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2018 (stan na dzień 31grudnia danego roku).

* dotyczy jednostek organizacyjnych – dane nie sumują się, ponieważ jedna jednostka organizacyjna może pełnić funkcje kilku placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Tab. 2. Liczba dzieci przebywających w poszczególnych typach placówek opiekuńczo-wychowawczych, placówkach opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych w latach 2005-2018

Lata	Liczba dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych:					Liczba dzieci w regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych	Liczba dzieci w interwencyjnych ośrodkach preadopcyjnych
	typu interwencyjnego	typu rodzinnego	typu socjalizacyjnego	wielofunkcyjnych	specjalistyczno-terapeutycznych		
2005	4 157	2 252	16 527	7 736	x	x	x
2006	4 998	2 187	13 951	10 890	x	x	x
2007	4 619	2 261	12 505	12 234	x	x	x
2008	2 955	2 226	11 343	13 291	x	x	x
2009	2 628	2 242	11 106	13 736	x	x	x
2010	2 058	2 495	10 660	13 404	x	x	x
2011	1 819	2 524	10 787	13 003	x	x	x
2012	2 217	2 232	15 967	x	109	49	23
2013	1 927	2 030	15 626	x	366	115	41
2014	1801	1 963	15 324	x	429	144	36
2015	1 576	1 885	15 387	x	444	182	43
2016	1 337	1 729	14 404	x	475	217	51
2017	1 145	1 669	13 779	x	511	247	57
2018	1 209	1 614	13 427	x	482	270	49

Źródło: Opracowanie własne MRPiPS na podstawie sprawozdań MPiPS-03 (liczba dzieci w ciągu roku) oraz sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za lata 2012 - 2018 (stan na dzień 31 grudnia danego roku).

Tłoczono z polecenia Marszałka Senatu